

Aikuissosiaalityöntekijöiden onnistumisen kokemuksia
Sosiaalityön mandaatit muuttuvassa yhteiskunnassa

Tuija Vuotila
Sosiaalityö
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Jyväskylän yliopisto
syksy 2019

TIIVISTELMÄ

Mitä on onnistuminen aikuissosiaalityössä? Mandaatit muuttuvassa yhteiskunnassa

Tuija Vuotila

Sosiaalityö/maasteriohjelma

Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto/ Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaaja: YTT, Kati Turtiainen

Syksy 2019

Sivumäärä: 48 sivua + liite 1 sivu

Tässä pro-gradu tutkielmassa tarkastellaan sosiaalityöntekijöiden onnistumisen kokemuksia aikuissosiaalityössä. Tavoitteena on selvittää, millaisia tavoitteita aikuissosiaalityöstä on löydettävissä, kuinka nämä tavoitteet ohjaavat sosiaalityöntekijöiden työtä ja onnistumisen kokemuksia sekä miten yhteiskunnalliset ja yksilölliset tasot sosiaalityöntekijöiden puheessa painottuvat.

Tutkimus ajoittuu yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa aikuissosiaalityön toimintaympäristössä on tapahtunut suuria muutoksia. Viimeisin sosiaalihuoltolaki on tullut voimaan vuoden 2015 alussa, perustoimeentulotuen käsittely on siirtynyt Kelalle vuoden 2017 alussa, työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun (TYP) myötä työllistämistavoitteet ovat kiinnittyneet yhä tiiviimmin osaksi sosiaalityötä, minkä lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon rakenne on muuttumassa haastaen sosiaalityöntekijöitä valmistelutyöhön muun työnsä ohessa. Tutkimuksessa sosiaalityössä onnistumista tarkastellaan sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Keskeisenä vaikuttimena näkökulmanvalintaan on sosiaalityöntekijän rooli ammattilaisena, jolle on lainsäädännön kautta delegoitu poliittisten päättäjien asettamia yhteiskunnallisia tavoitteita ja tehtäviä. Valtiolta ohjautuvaa tehtävää ei kuitenkaan tule nähdä ainoana tehtävänä, sillä sosiaalityön tehtävät määräytyvät tämän lisäksi sekä asiakkaiden tarpeista että sosiaalityön professiosta käsin.

Tutkimus on teoriasidonnainen kvalitatiivinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty teemahaastatteluilla. Tutkimusta varten on haastateltu kahdeksaa aikuissosiaalityöntekijää. Tutkimusmenetelmänä on aineiston laadullinen teemoittelu, jossa viitekehyksenä toimii Silvia Staub-Bernasconin (2012) sosiaalityön kolmen mandaatin (engl. Triple Mandate of Social Work) jaottelu. Tarkastelen onnistumista Pauli Niemelän (2011) sosiaalityöhön soveltaman, alkujaan Georg Henrik von Wrightin kehittämän, käytännöllisen välttämättömyyden päättelysäännön avulla.

Valtion mandaatti on usein ristiriidassa profession oman mandaatin kanssa. Päivittäisessä sosiaalityössä mandaatit näyttäytyvät päällekkäisinä, jolloin työntekijän on paikannettava sosiaalityön ensisijaiset tavoitteet vaihdellen niiden väliltä. Sosiaalityöntekijöiden onnistumisen kokemusten perusteella sosiaalityön tavoitteita voi nähdä muuttuvassa yhteiskunnassa määriteltävän profession ulkopuolelta, mikä muodostaa esteitä onnistumiselle profession omista lähtökohdista.

Tutkimukseni asiasanat ovat: onnistuminen ja aikuissosiaalityö

Sisältö

1 JOHDANTO	4
2 AIKUISSOSIAALITYÖ MUUTTUVASSA YHTEISKUNNASSA	6
2.1 Elämänkaaresta palveluluokituksiin – hallinnollinen näkökulma aikuissosiaalityön käsitteen taustalla.....	6
2.2 Kohti autonomiaa tukevaa aikuissosiaalityötä	8
2.3 Aikuissosiaalityö muuttuvissa rakenteissa	9
3 NÄKÖKULMIA ONNISTUMISEEN	14
3.1 Sosiaalityön kolme mandaattia.....	14
3.2 Käytännöllisen välttämättömyyden päättelysäännöstä.....	17
4 AIKAISEMPAA TUTKIMUSTA SOSIAALITYÖSSÄ ONNISTUMISESTA.....	19
5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	21
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	22
6.1 Tutkimuksen aineisto ja sen keruu	22
6.2 Tutkimusaineiston analysointi	24
6.3 Tutkimuksen luotettavuuteen ja tutkimusetiikkaan liittyvistä ratkaisuksista.....	24
7 AIKUISSOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA ONNISTUMISESTA	26
7.1 Onnistumisen kokemusten syntyminen.....	26
7.2 Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia tavoitteista ja onnistumisesta.....	29
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	41
9 LÄHTEET	45
LIITTEET	49

1 JOHDANTO

Aikuissosiaalityöhön on viime vuosina kohdistunut voimakkaita muospaineita, minkä vuoksi sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan uudenlaista otetta ja työmenetelmien tarkastelua suhteessa sosiaalityön määritelmistä kumpuavaan perustehtävään. Kysyn tässä tutkielmassa, miten sosiaalityöntekijät kokevat onnistuneensa tässä tehtävässä.

Yhteiskunnallinen keskustelu taloustilanteesta, yhteiskunnan huoltosuhteesta ja korkean työttömyyden aiheuttamista kustannuksista on vilkasta. Kunnat ovat heränneet toimimaan ihmisten työllistämiseksi, kun maksusuodet kunnissa kirjoilla olevien työmarkkinatukea saavien henkilöiden osalta kaatuvat aiempaa vahvemmin kuntien itsensä maksettaviksi. Työvoimaviranomaisten ohella myös sosiaalityöntekijät halutaan valjastaa näihin ”työttömyyden vähentämistalkoisiin” ja keinoina työttömien aktivoinnissa on käytetty viime vuosina sekä keppiä että porkkanaa. Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta on tullut voimaan tammikuussa 2015 ja täysimääräisesti sitä on sovellettu tammikuusta 2016 alkaen. Usein moniammatillisten työryhmien kuntaedustajana toimii nimenomaan sosiaalityöntekijä.

Toimeentulotukityön rooli sosiaalihuollon palveluna muuttui vuoden 2017 alussa, jolloin perustoimeentulotuen käsittely siirtyi kunnista Kelan hoidettavaksi. Harkinnanvaraisen toimeentulotuen käsittely puolestaan jäi edelleen sosiaalihuollon aikuispalvelujen vastuulle. Perustoimeentulotuen Kela-siirron myötä etuuskäsittelijöiden ammattikunnan voi katsoa käytännössä hävinneen sosiaalipalveluista ja näin ollen sosiaalitoimistoon saapuvat toimeentulotukihakemukset käsitellään nykyisin aikuissosiaalityöntekijöiden tai sosiaaliohjaajien toimesta.

Sosiaalityön toimintaympäristönä ovat aina vallitsevat yhteiskunnalliset olosuhteet. Viime vuosina keskustelun ytimessä on näitä muutoksia koskien ollut erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteen ja palvelujen uudistus eli sote-uudistus. Työttömyyden aiheuttamat taloudelliset paineet, toimeentulotuki- ja sosiaalihuoltolakiuudistukset, Terveiden ja hyvinvointilaitoksen ohjauksessa tapahtuva palvelutehtävuokituksen integrointi asiakastietojärjestelmään sekä edelleen keskeneräinen sote-uudistus ohjaavat kaikki omalta osaltaan sosiaalityön toteuttamista ja sitä, millaisiin tuloksiin

sosiaalityöntekijän tulisi työssään pyrkiä. Tuore kirjallinen muoto aikuissosiaalityölle asetetuista yhteiskunnallisista tavoitteista on annettu toukokuussa 2019 julkaistussa, Sosiaali- ja terveysministeriön asettaman selvityshenkilöryhmän laatimassa *TIEKARTTA 2030* nimisessä julkaisussa (Karjalainen & Metteri & Strömberg-Jakka 2019). Kyseisessä selvityksessä aikuissosiaalityön roolina nähdään edistää työikäisten ja työelämän ulkopuolella olevien ihmisten osallisuutta ja arjen sujuvuutta sekä turvata yhteiskunnan sosiaalista eheyttä (Karjalainen ym. 2019, 3). Selvityksessä suositellaan muun muassa valtakunnallisen kehittämisohjelman käynnistämistä, jonka avulla aikuisten parissa tehtävää sosiaalityötä voitaisiin ”uudistaa ja konkretisoida” määrittämällä ”sosiaalityön paikat ja roolit uudistuvassa sosiaaliturvassa, palvelujärjestelmässä sekä paikallisissa toimintaympäristöissä.” (Karjalainen ym. 2019, 27).

Kuten edellä on käynyt ilmi, on aikuissosiaalityön toimintaympäristö kokenut muutoksia ja sosiaalityön tavoitteiden tarkastelu sosiaalityötä tekevien ammattilaisten näkökulmasta siksi ajankohtana mielestäni mitä otollisin. Paikannan tutkielmani aikuissosiaalityön muutokseen ja sosiaalityön tehtävään tässä muutoksessa. Lähtökohtana tälle valinnalle on näkemykseni siitä, että sosiaalityöntekijöiden kokemusten kautta on mahdollista tavoittaa niitä määrittelyjä, joita aikuissosiaalityölle kohdistetaan. Viitekehyksenä tässä tarkastelussa toimii Silvia Staub-Bernasconin (2011) luoma sosiaalityön kolmen mandaatin (engl. Triple Mandate of Social Work) jaottelu. Jaottelun mukaan sosiaalityö saa mandaatit toiminnalleen paitsi asiakkaiden tarpeista ja ympäröivältä yhteiskunnalta, mutta myös sosiaalityön omasta tietoperustasta. Mandaatit paitsi luovat oikeutusta sosiaalityölle toimijana, mutta myös määrittelevät niitä tavoitteita, joihin sosiaalityössä tulisi pyrkiä. Eri mandaattien tavoitteet eivät aina ole yhteneväisiä. Erityisesti valtiolta sosiaalityölle tuleva mandaatti lainsäädännön toimeenpanijana saattaa olla ristiriidassa sosiaalityön eettisen mandaatin kanssa. Sosiaalityössä onnistuminen on siis tavoitteisiinsa sidottua ja tässä tutkielmassa hyödynnän aikuissosiaalityössä onnistumisen tarkastelussa Pauli Niemelän (2012) muodostamaa käytännöllisen välttämättömyyden päättelyä.

Aloitin tarkasteluni paikantamalla tutkimuksen aikuissosiaalityöhön lähtien ensimmäisessä alaluvussa liikkeelle aikuissosiaalityö-käsitteen hallinnollista lähtökohdista. Toisessa alaluvussa tarkastelen ikään liittyvien kulttuuristen määritysten ja aikuissosiaalityön asiakkaan toimijuuden välistä suhdetta. Kolmannessa alaluvussa kuvaan aikuissosiaalityön

muuttuvaa yhteiskunnallista toimintaympäristöä sekä siitä aikuissosiaalityölle muodostuvaa rakenteellista tehtävää. Kolmannen luvun ensimmäisessä alaluvussa esittelen tutkimuksen taustateorian, Silvia Staub-Bernasconin kolmen mandaatin jaottelun ja taustoitan ihmisoikeuksien merkitystä sosiaalityön professiolle. Toisessa alaluvussa puolestaan luon katsauksen käytännöllisen välttämättömyyden päättelysääntöön. Neljänteen lukuun olen koonnut aikaisempaa tutkimusta sosiaalityössä onnistumisesta ja viidennessä luvussa esittelen tutkimustehtävän sekä tutkimuskysymykset. Kuudes luku käsittää tutkimuksen kulkua aineiston keruusta, litterointiin ja analysointiin sekä tutkimuksen luotettavuuteen ja eettisyyteen liittyvät ratkaisut. Luvussa seitsemän esittelen tutkimuksen tulokset, joista johdetut päätelmät ja pohdinnat on kirjattu kahdeksanteen lukuun. Tutkimuksessa käyttämäni lähteet olen kirjannut lukuun yhdeksän. Tutkimuksen loppuun olen lisännyt liitteeksi teemahaastatteluissa käyttämäni rungon.

2 AIKUISSOSIAALITYÖ MUUTTUVASSA YHTEISKUNNASSA

Tässä luvussa tarkasteluni kohdistuu aikuissosiaalityön määrittelyyn hallinnollisena käsitteenä, minkä lisäksi tarkastelen aikuissosiaalityötä suhteuttaen sitä ympäröivän yhteiskunnan rakenteisiin.

2.1 Elämänkaaresta palveluluokitukseen – hallinnollinen näkökulma aikuissosiaalityön käsitteen taustalla

Aikuissosiaalityö on terminä käytössä jo vakiintunut, mutta käsitteenä se kuitenkin on alkanut hahmottua vasta 2000-luvulla (Taina & Kotiranta 2014, 179). Aikuissosiaalityön voi käsitteenä nähdä olevan epätäsmällinen (Blomgren & Kivipelto 2011). Leila Kankainen (2012, 17) kuvaa aikuissosiaalityötä käsittelevässä lisensiaatintutkimuksessaan aikuissosiaalityötä määriteltävän usein yksilön ongelmien sekä poissulkemisen kautta. Toisin sanoen aikuissosiaalityö on sitä mitä esimerkiksi vammaissosiaalityö tai lastensuojelusosiaalityö eivät ole, ja aikuissosiaalityönä voidaan pitää muun muassa työtä päihde- tai mielenterveysongelmista kärsivien ihmisten parissa. Jaana Tainan ja Tuija

Kotirannan mukaan (2014) aikuissosiaalityöllä viitataan yleensä kunnalliseen, sosiaalitoimistossa tehtävään sosiaalityöhön ja tämä sama määrittely on pääsääntöisesti käytössä myös omassa tutkimuksessani.

Sosiaalityötä toteutetaan siis useissa erilaisissa toimintaympäristöissä ja eri ilmiöihin liittyen. Sosiaalityöstä käytetään mitä moninaisempia termejä sekä ilmaisuja ja usein sosiaalityö saa erityisalueidensa mukaan erilaisia etuliitteitä (Rantasalmi 2008, 14). Usein sosiaalityöstä käytettävien termien taustalla on hallinnosta lähtöisin oleva tarve määrittää ja jaotella eri sosiaalityön kohderyhmille tarjolla olevia palveluja. Tätä kuvastaa mielestäni hyvin aikuisten parissa tehtävästä sosiaalityöstä käytettyjen nimitysten muutokset. Vielä jonkin aika sitten kuntien sosiaalipalveluissa on ollut yleisesti käytössä hallinnollinen malli, joka sisältää sekä aikuisille että lapsiperheille kohdistetut palvelut ja josta nimityksenä käytetään yhdenmättyä sosiaalityö. Niin kutsuttua yhdenmättyä sosiaalityötä tehdään yhä erityisesti pienemmissä kunnissa. Kuntien siirryttyä enenevässä määrin hallinnolliseen jakoon, jossa aikuisille ja lapsiperheille suunnatut palvelut ovat toisistaan eriytetyt, on täysikäiselle väestölle suunnattujen palvelujen piirissä toteutettava sosiaalityö saanut nimityksen aikuissosiaalityö (Roivainen 2008, 260—262). Ikääntyneille kohdistettuja sosiaalihuollon palveluja, kuten kotipalvelua ja asumispalveluja, on järjestetty aikuissosiaalityöstä erillisenä jo pidempään, sen sijaan sosiaalityötä on käytännössä tällöinkin usein toteutettu aikuissosiaalityöntekijöiden toimesta. Vuonna 2013 on voimaan tullut niin sanottu vanhuspalvelulaki (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista 980/2012), joka edellyttää, että ikääntyneillä kansalaisilla on oikeus saada tarvittavaa asiantuntemusta tarvitsemiensa sosiaalipalvelujen järjestämistä varten (Seppänen 2017, 263). Huolimatta siitä, että vanhuspalvelulain voimaantulosta on jo useampi vuosi, on todettava, että aikuissosiaalityöstä erillisen gerontologien sosiaalityön järjestäytyminen on organisaatioissa yhä meneillään. Edellä kuvattua jaottelua, jossa sosiaalityön ja sen puitteissa tarjottavien palvelujen lähtökohtana on asiakkaan ikä, kutsutaan yleisesti elämäntaarimalliksi (Juhila 2008, 83).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on antanut asiakasasiakirjalain nojalla vuonna 2016 määräyksen, jossa sosiaalipalvelut tulee kuvata kansallisesti määritellyn luokituksen mukaisesti (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos). Tämän luokituksen mukaisesti tullaan 18—65 -vuotiaiden parissa tehtävän sosiaalityön nimeämisessä siirtymään aikuissosiaalityöstä

kohti työikäisten palvelut -termin käyttöä. Tämä rajaa ikääntyneiden kanssa tehtävän sosiaalityön aikaisempaa selkeämmin aikuissosiaalityön ulkopuolelle. Edellä kuvatusta voidaan huomata, että aikuissosiaalityöllä on käsitteenä oma ikäperustainen, hallinnollinen taustansa (Paavola & Rautajoki & Pohjola 2019, 85)

2.2 Kohti autonomiaa tukevaa aikuissosiaalityötä

Sosiaalityön rajaaminen aikuissosiaalityöksi perustuu ihmisen iän ja elämänkaaren mukaiseen jaotteluun, jossa ihmisen määritellään aikuiseksi. Aikuisuus on sosiaalinen ja kulttuurinen kategoria, johon liittyy yhteiskunnassamme erilaisia normeja sekä stereotyyppisiä kulttuurisia merkityksiä (Juhila 2008, 82). Kirsi Juhila (2008, 92) kuvaa aikuissosiaalityön asiakkaiden olevan kulttuurisesti poikkeaviksi ja syrjäytyneiksi aikuisiksi määritellyjä henkilöitä. Määrittelyn taustalla on hänen mukaansa jaottelu vastuulliseen ja ei-vastuulliseen aikuisuuteen, jossa kyse on ulkoisesta ja sisäisestä elämänhallinnasta tai sen puutteesta (Juhila 92—93). Ulkoinen elämänhallinta kattaa esimerkiksi taloudellisen toimeentulon, työn ja asumisen, kun sisäinen elämänhallinta puolestaan liittyy yksilön kykyyn hallita elämäänsä silloin, kun elämässä on vastoinkäymisiä (Juhila 2008, 92). Juhila tuo esiin, että käsitys elämänhallinnan puutteesta johtaa usein tilanteeseen, jossa ihminen nähdään avuttomana ja muista riippuvaisena eli määreisiin, joiden ei katsota kulttuurisesti kuuluvan vastuulliseen aikuisuuteen.

Kun kulttuurisesti määritellyn vastuullisen aikuisuuden ei koeta yksilön elämässä toteutuvan ja tilanteeseen haetaan muutosta, lähdetään aluksi useimmiten liikkeelle tilanteeseen johtaneiden syiden määrittelystä ja niiden tulkinnasta. Juhila (2008, 95) jakaa syiden tulkinnat kahteen pääryhmään: 1) moralisoiviin ja syyllistäviin sekä 2) toimintaa ymmärtäviin. Se kumpaan ryhmään sosiaalityön asiakas kategorisoidaan, johtaa todennäköisesti erilaiseen tapaan kohdata asiakas ja erilaisiin menetelmiin, joilla työskennellä hänen kanssaan. Ensimmäisen tulkinnan mukaiset sosiaalityön menetelmät käsittävät Juhilan (2008, 95) mukaan luultavimmin kasvattamista, kuria ja kontrollia, kun jälkimmäisessä käytössä puolestaan ovat hoidolliset ja huolenpidon menetelmät. Ammattietiikka on sosiaalityön tietoperustan kautta sisäänrakennettu sosiaalityön profession ja tällöin ammatissaan toimivan sosiaalityöntekijän on pystyttävä tiedostamaan

vallitsevat kulttuuriset normit ja kyettävä kunnioittamaan elämän moninaisuutta, ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta myös tilanteissa, joissa asiakkaan elämäntilanne ei ympäröivän yhteiskunnan asettamia vastuullisen aikuisuuden normeja vastaisikaan. Kulttuuriset normit ovat läsnä muun muassa silloin, kun yksilön tilannetta suhteutetaan muiden saman ikäisten elämäntilanteisiin (Raitakari & Juhila 2011, 208). Käytännön esimerkkinä tällaisesta aikuissosiaalityön kohtaamisesta voi toimia vaikkapa työskentely aktivointiehdon täyttävän, ilman ammatillista koulutusta olevan nuoren kanssa palaverissa, jossa tavoitteena on aktivointisuunnitelman laatiminen. On tärkeää myös huomata, että sosiaalityön tietoperustan mukaisesti ei riitä, että pitäydytään pelkästään kulttuuristen normien tiedostamisessa, vaan tavoitteena tulee olla ikää koskevien stereotyyppien purkaminen, sillä ihmisyyteen kuuluu sen hyväksyminen, että osana kaikkia ikävaiheita jokaisella yksilöllä voi olla tarve tukeen ja huolenpitoon ja, ettei kukaan ikänsä perusteella toisaalta kategorisesti voi kadottaa toimijuuttaan tai itsemääräämisoikeuttaan (Juhila 2008, 96—104). Normatiivisuuden ja stereotyyppien purkamisella päästään lähemmäksi sosiaalityön ymmärtävää, autonomiaa tukevaa työtettä.

2.3 Aikuissosiaalityö muuttuvissa rakenteissa

Kirsi Juhila kirjoittaa (2008), kuinka vallitsevat ja vahvat yhteiskuntapoliittiset, hallinnolliset ja taloudelliset diskurssit muodostavat sen vallitsevan puheavaruuden, jossa aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön paikka määrittyy. Juhila toteaa uusliberalististen ja kommunitarististen ajatusten alkaneen virrata Suomeen 1980-luvulta alkaen ja tämän näkyvän nykyisessä yksityisen vastuun diskurssissa. Yksityisen vastuun diskurssiin sisältyvät sellaiset aikuissosiaalityön kentällä jo tutuksi tulleet adjektiivit kuten aktiivinen ja vastuullinen, jotka kuvaavat ihannekansalaista, niin aikuissosiaalityön asiakasta kuin työntekijääkin. (Juhila 2008, 48—53.)

Kati Närhi, Tuomo Kokkonen ja Aila-Leena Matthies (2014, 227) toteavat managerialismin ja uuden julkishallinnan (New Public Management, NPM) periaatteiden ohjaavan osaltaan sosiaalityön byrokratiatyönkäytäntöjä. Tämä merkitsee taloudellisen tehokkuuden ensisijaisuutta sekä pyrkimystä tavoitteellisuuteen ja vaikuttavuuteen (Närhi ym. 2014, 227). Näitä periaatteita voi mielestäni löytää myös Sosiaali- ja terveysministeriön aloitteesta

laaditussa, aikuisten parissa tehtävää sosiaalityötä käsittelevässä tulevaisuus selvityksessä, jossa suositellaan muun muassa vaikuttavuuden seurannan selkeyttämistä ottamalla käyttöön mittaamista mahdollistavia välineitä, kuten esimerkiksi AVAIN-mittari, Kykyviisari tai Aikuisväestön hyvinvointimittari (Karjalainen & Metteri & Strömberg-Jakka 2019, 37). Samaisessa keväällä 2019 valmistuneessa selvityksessä kyseiset vaikuttavuusmittarit nähdään niin olennaisina sosiaalityön välineinä, että toimenpide-ehdotuksena on integroida ne osaksi sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmiä (Karjalainen ym. 2019, 37).

Yhteiskunnassa tapahtunut uusliberalistinen suunnanmuutos on johtanut valtion, markkinoiden ja kansalaisyhteiskunnan välisten suhteiden uudelleen määrittelyyn ja näkyy siis yhteiskunnallisessa keskustelussa sosiaali- ja terveystalouden asiakkaan aktiivisen roolin korostumisena (Närhi ym. 2014, 227). Muutos on nostanut keskusteluun myös pohdinnan julkisjohtamisen sekä erilaisten ohjeistuksien mahdollisena seurauksena olevasta ammatillisen harkintavallan kaventumisesta (emt. 230). Sosiaalityön näkökulmasta tämä pohdinta on olennaista siksi, että ilman työtehtäviin liittyvää harkintavaltaa ei sosiaalityön asiantuntijuutta ole mahdollista toteuttaa profession edellyttämällä tavalla (emt. 231). Närhi ym. (2014, 241—242) ovat tulleet johtopäätökseen, jonka mukaan harkintavalta on Suomessa puristuksissa erityisesti aktivointipolitiikan ja aikuissosiaalityön kentällä, mutta näkevät työntekijöiden myös löytäneen keinoja tunnistaa asiakkaan kanssa tehtävässä yhteistyössä sellaisia ratkaisuja, jotka olemassa oleva järjestelmä käytettävissä olevine resursseineen mahdollistaa. Paradoksi muodostuu kuitenkin siitä, että työntekijän aika ja energia kuluvat palvelujärjestelmän kanssa kamppailuun, ei niinkään asiakkaan elämäntilanteen selvittämiseen, jolloin järjestelmä itsessään synnyttää taloudellista tehottomuutta ja osallisuuden sekä osallistumisen esteitä (emt. 242).

Yhteiskunnan sosiaalityölle osoittamaa aktivointitehtävää on väitöstudkimuksessaan käsitellyt myös Tuija Kotiranta (2008, 166), joka korostaa olevan tärkeää, ettei sosiaalityö menetä omaa ymmärrystään yhteiskunnallisista rakenteista ja rakenteisiin punoutuvasta taloudesta sekä vallankäytöstä. Kotirannan (2008, 169) näkemys on, että sosiaalityön toteuttaessa ahkerasti yhteiskunnan sille delegoimaa aktivointitehtävää, on sosiaalityö samalla vaarassa kadottaa yksilöllisen ja eettisen työotteensa unohtamalla, että kyse tulisi olla aktivoitumisen tukemisesta, asiakkaan oikeudesta pikemmin kuin velvollisuudesta.

Hieman saman suuntainen lähestymistapa aikuissosiaalityön suhteesta työttömyyteen on nähdäkseni sosiaalityön emeritus professori Mikko Mäntysaarella (2019, 184—185), joka jäähyväisluennossaan käsitteli aikuissosiaalityön roolia työllistymistä edistävän yhteispalvelun eli TYP-toiminnan parissa, todeten tässä yhteydessä, ettei pitkäaikaistyöttömien hyvinvoinnin heikentäminen ”(eli nk. keppilinja)” johda työttömyyden vähentämiseen toivotulla tavalla, vaan pikemminkin tarvittaisiin tukemiseen tärkeitä palveluja. Mäntysaari (2019, 182—183) nostaa esiin pitkäaikaistyöttömyyden merkityksen yhteiskunnallisena ongelmana, joka on tutkimusten mukaan huomattava riski yksilön terveydelle ja hyvinvoinnille. Mäntysaari (2019, 183) viittaa Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittaman Promeq-hankkeen tutkimustuloksiin todetessaan TYP-toiminnan olevan nykymuodossaan pitkäaikaistyöttömien terveyttä ja hyvinvointia edistävää sekä toimintana kustannus—hyötysuhteeltaan kannattavaa. Mäntysaari (2019, 183) tuo puheenvuorossaan esiin lisäksi, että hallituksen työllisyysdenhoitoon liittyvässä esityksessä TYP-toiminnan jatko jää epäselväksi. Mäntysaari (2019, 185) näkee nimenomaan myös aikuissosiaalityöllä roolin, jonka avulla pitkäaikaistyöttömyyden seurauksiin ja tätä kautta kansalaisten hyvinvointiin voitaisiin vaikuttaa. Yhtenä osaratkaisuna tässä Mäntysaari (2019, 183) pitkäaikaistyöttömyyden interventioiden vaikuttavuustutkimusta.

Sosiaalityöhön liittyy työttömyydenhoidon ohella kaikki yhteiskunnan rakenteissa tapahtuvat muutokset. Eräs viime vuosien rakenteellisista muutoksista on perustoimeentulotuen siirtyminen sosiaalihuollon palvelujen piiristä Kansaneläkelaitoksen myöntämäksi etuudeksi. Yksilöille ja perheille annettava apu ja tuki heidän kohdatessaan taloudellisia vaikeuksia, on ollut sosiaalityön ydintä aina kansainvälisen sosiaalityön historian alkujuurista, 1800-luvulta lähtien. Jo sosiaalityön pioneerina pidetyn Jane Addamsin näkemys oli, että köyhyys liittyy sosiaalisiin ja rakenteellisiin olosuhteisiin (Närhi 2015, 323). Köyhyys on aikuissosiaalityön asiakkaiden parissa edelleen yleistä (Raunio 2009, 240). Pelkän etuuksien myöntämisen sellaisenaan ei kuitenkaan voida katsoa olevan sosiaalityötä, vaikka etuuksien myöntäminen sekä erilaisten yksilön tai perheiden taloustilanteeseen vaikuttavien viranhaltijapäätösten tekeminen onkin Suomessa sosiaalityöntekijöiden päivittäistä arkea niin lapsiperheiden, vanhuspalvelujen, vammaispalvelujen kuin aikuissosiaalityön palvelujenkin piirissä. Ennen Kela-siirtoa oli toimeentulotuki nostettu kuntien verkkosivuilla näkyvimmin aikuissosiaalityön sisällöksi,

vaikka toimeentulotukityötä itsessään ei tuolloinkaan voinut katsoa sosiaalityöksi, vaan pikemminkin siitä erilliseksi, sosiaalityön byrokratiatyöhön liittyväksi etuuskäsittelytyöksi (Juhila 2008; Taina & Kotiranta 2014, 183). Perustoimeentulotukeen liittyvä Kela-siirto on uudistanut mielenkiintoisella tavalla niitä puitteita ja toimintaympäristöä, jossa sosiaalityötä aikuisten parissa nykyisin toteutetaan. Kela-siirron jälkeen aikuissosiaalityössä jatkuu edelleen harkinnanvaraisen toimeentulotuen käsittely ja monessa kunnassa asiakkaiden taloudellisen tilanteen tasapainoa on sosiaalityön välineenä turvaamassa välitystilipalvelu. Taloussosiaalityön suuntaukseen lukeutuvan väitöskirjan tehnyt Katri Viitasalo (2018, 95) näkee Kela-siirron haastavan sosiaalityötä kehittymään toimeentuloa ja taloutta käsittelevän sosiaalityön osa-alueella.

Viitasalon mukaan taloussosiaalityö on Yhdysvalloissa kehitetty professionaalinen suuntaus, jonka keskeisiin käsitteisiin lukeutuu taloudellisen toimintakykyisyyden käsite sisältäen ajatuksen taloudellisen toimintakykyisyyden vahvistamisesta taloudenlukutaitoa kehittämällä. Taloussosiaalityössä huomiota ei kuitenkaan keskitetä ainoastaan yksilöön, vaan taloudellista inklusiota pyritään edistämään lisäksi kehittämällä palveluja ja puuttamalla rakenteellisiin epäkohtiin. Viitasalo nostaa esiin kolmeen eri toimintatasoon jaotellun ohjelman, jonka University of Maryland School of Social Work on laatinut määrittelemään taloussosiaalityötä. Ohjelman kaksi ensimmäistä toimintatasoa ovat yksilö- ja perhekohtaiset palvelut sekä yhteisöjen parissa tehtävä työ ja kolmas taso puolestaan kuvaa laaja-alaisesti taloutta käsittelevän toimintaympäristön kehittämistä poliittisen asianajon keinoin. (Viitasalo 2018, 96—97.)

Poliittisen asianajon keinot ovat näkemykseni mukaan eräs kaikkiin sosiaalityön osa-alueisiin sisältyvän toimijuuden muodoista. Yhteiskunnan talous- ja työllisyyskehitys sekä niihin vaikuttavat maailmanlaajuiset tapahtumat ja tilanteet ovat suorassa suhteessa kansalliseen talous- ja työllisyyspolitiikkaan, mutta tämän lisäksi yhteiskuntarakennetta ohjaavat monet muut politiikan osa-alueet. Omaa professiota toteuttaessaan aikuissosiaalityö on niin vahvasti yhteiskunnallisiin rakenteisiin sidoksissa, ettei sosiaalityön omaa roolia yhteiskunnallisena toimijana voi tästä syystä yksinkertaisesti sivuuttaa. Jo sosiaalityön kansainvälisen määritelmän ensimmäisessä virkkeessä todetaan sosiaalityön tehtävänä olevan yhteiskunnallisen muutoksen edistäminen (IFSW 2014). Anneli Pohjola (2019, 325) huomauttaa, että on täysin kaksi eri asiaa olla edistämässä

yhteiskunnallista muutosta järjestelmästä lähtevän palvelutehtävän toimeenpanijana kuin olla mukana muutokseen vaikuttavana asiantuntijana. Tässä Pohjolan vertauksessa toimijuuden olemus rakentuu siitä, kumpi mandaatti on ratkaisevassa asemassa — valtion vai profession oma. Yhteiskuntatieteisiin paikantuvan tiedeperustan Pohjola (emt. 324) toteaa olevan eräs lähtökohta sosiaalityön profession ymmärrykselle ihmisen ja yhteiskunnan välisestä suhteesta. Pohjola (emt. 325—326) tuo esiin myös sosiaalityöhön olennaisesti kuuluvan kontekstuaalisuuden ja suhteisuuden. Juuri tämän sosiaalityöhön liittyvän ymmärryksen näkisin olevan eräs profession ehdottomista vahvuuksista mitä yhteiskunnalliseen toimijuuteen tulee. Ei nimittäin liene liioiteltua todeta, että asiakaslähtöisyyden ohella myös moniammatillisissa yhteistyöverkostoissa toimiminen on arkipäivää ajatellen ihan jo asiakkaiden tarpeista lähtevää, kunnallisella tasolla tapahtuvaa sosiaalityöntekijöiden arkista perustyötä.

Erääksi rakenteellisen sosiaalityön osaksi katsotaan nykyisin kuuluvan myös kestävään kehitykseen tähtäävä sosiaalityö, jota eri yhteyksissä kutsutaan erilaisin käsitenumityksin kuten esimerkiksi ekososiaalinen sosiaalityö tai ympäristösosiaalityö (Närhi & Matthies 2018, 5). Olennaista tässä sosiaalityön suuntauksessa on ekokriittinen paradigman muutos, joka yhdistää kestävään kehitykseen sekä ekologiset että sosiaaliset näkökulmat (Matthies & Närhi & Ward 2001, 24). Sosiaalityön maailmanjärjestöt (IFSW, IASSW ja ICSW) ovat vuonna 2012 julkaisseet ensimmäisen asiakirjansa, jossa ympäristön kestävämmän tilan ja sosiaalityössä kohdattavien ongelmien välinen suhde on tuotu esiin (Närhi & Matthies 2018, 5). Usein ympäristökysymyksiin liittyy globaalin ja lokaalin välisiä jännitteitä ja eräs ekososiaalisen sosiaalityön tavoitteista onkin löytää sellaisia paikallisia ratkaisuja, jotka huomioivat niin ihmistoiminnan merkitykset ympäristölle kuin paikallisten yhteisöjen hyvinvoinnin muun muassa uudistumiskykyä ja sopeutumisvalmiuksia lisäämällä (Närhi & Matthies 2018, 5). Ekososiaalisen sosiaalityön voi siis nähdä yhdistävän sekä rakenteellisen että yhteisöllisen työorientaation, joka liittyy ekososiaalisen sosiaalityön luontevasti osaksi aikuissosiaalityötä (Roivainen 2008, 262).

3 NÄKÖKULMIA ONNISTUMISEEN

Esittelen tässä luvussa tutkimuksen taustateorian, Silvia Staub-Bernasconin (2014) kolmen mandaatin jaottelun, keskittyen tarkastelussani pääasiassa sen kolmanteen eli profession mandaattiin. Toisessa alaluvussa puolestani tarkastelen sosiaalityössä onnistumisen ja sosiaalityön professiosta lähtevien tavoitteiden välistä yhteyttä Pauli Niemelän (2011) käytännöllisen välttämättömyyden päättelysäännön avulla.

3.1 Sosiaalityön kolme mandaattia

Kysyn tässä tutkielmassa, kuinka sosiaalityöntekijät kokevat onnistuneensa aikuissosiaalityön tavoitteissa, joihin muuttuvassa yhteiskunnassa kohdistuu useita, aika ajoin keskenään ristiriitaisia odotuksia. Tässä tarkastelussa lähtökohtana käytän Silvia Staub-Bernasconin (2014, 31) sosiaalityön kolmen mandaatin (engl. Triple Mandate of Social Work) jaottelua, jonka mukaan sosiaalityön tavoitteita määrittävät ensimmäisenä mandaattina asiakkaan tarpeet, toisena mandaattina valtion sosiaalityölle delegoimat tavoitteet ja tehtävät sekä kolmantena mandaattina sosiaalityön oma profession liittyvä tutkittu tieto, teoreettinen perusta ja etiikka.

Kaksi ensimmäistä mandaattia voi nähdä eräänlaisena dualistisena jakona, jossa ensimmäinen eli asiakkaan tarpeet edustavat avun saamista (help) ja toinen eli valtion mandaatti (control) niitä tavoitteita, jotka yhteiskunta delegoinut sosiaalityölle (Staub-Bernasconi 2012, 72). Juuri lainsäädäntö legitimoii sosiaalityöntekijän viranhaltijana käyttämään valtaa yhteiskunnassa suhteessa sen kansalaisiin niiden tavoitteiden ja ohjeiden mukaisesti, joita lainsäädäntö sosiaalityölle määrittelee. Sosiaalityölle on annettu sosiaalihuoltolaissa seuraava määritelmä:

15 §

Sosiaalityöllä tarkoitetaan asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa rakennetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeita vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus, sovitetaan se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa

sekä ohjataan ja seurataan sen toteutumista ja vaikuttavuutta. Sosiaalityö on luonteeltaan muutosta tukevaa työtä, jonka tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa lieventää elämäntilanteen vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä ja osallisuutta sekä edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä.

(Sosiaalihuoltolaki 1301/2014)

Kaksi ensimmäistä mandaattia luonnehtivat sellaista ammatillista toimintaa, jossa suoritus jää lähinnä pelkäsi annettujen tehtävien toimeenpanoksi. Profession sosiaalityöstä tekeekin sen kolmas mandaatti, jolla on kaksi keskeistä ulottuvuutta, sosiaalityön tietoperusta ja sosiaalityön etiikka (Staub-Bernasconi 2012, 31). Tieteellisen tietoperustansa kautta sosiaalityölle määrittävät ne käytännöt, joilla sosiaalisia ongelmia voidaan lähteä sosiaalityön interventtioiden ja menetelmien kautta estämään ja ratkaisemaan (emt. 37). Anita Sipilän (2011, 31) mukaan sosiaalityön tietoperusta muodostuu *”tieteellisen, tutkimuksella tuotetun tiedon, käytäntötiedon ja kokemustiedon”* yhdistelmästä. Sosiaalityön eettinen ulottuvuus puolestaan rakentuu ihmisoikeuksista ja sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta (Staub-Bernasconi 2012, 37).

Staub-Bernasconin sosiaalityön professiolle antamat määritelmät on kirjattu myös sosiaalityön kansainväliseen määritelmään (International Federation of Social Workers, 2014), josta on Sosnetin yliopistoverkoston yleiskokouksessa 20.5.2014 hyväksytty seuraava suomennos:

"Sosiaalityö on professio ja tieteenala, jolla edistetään yhteiskunnallista muutosta ja kehitystä, sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä ihmisten ja yhteisöjen voimaantumista ja valtaistumista. Yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeuksien, kollektiivisen vastuun sekä moninaisuuden kunnioittamisen periaatteet ovat keskeisiä sosiaalityössä. Sosiaalityö kiinnittyy sosiaalityön, yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden teorioihin sekä alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen tietoon. Sosiaalityössä työskennellään ihmisten ja rakenteiden parissa elämän ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi.

Edellä olevaa määritelmää voidaan laajentaa kansallisella ja/tai alueellisella tasolla."

(Sosnet yliopistoverkosto 2014.)

Kansainvälinen määritelmä toteaa sosiaalityön itsenäiseksi professioksi ja siihen on eksplisiittisesti sisäkirjoitettu yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus, ihmisoikeudet sekä moninaisuuden kunnioittaminen muodostaen näin sosiaalityölle sen ammattieettiset periaatteet. Staub-Bernasconin (2012, 37) näkemyksen mukaan juuri sosiaalityön tietoperusta ja erityisesti sen ammattietiikka ovat lähtökohtana itsenäiselle professionille, jonka mandaatti on niin vahva, että tarvittaessa, eri tavoitteiden ollessa ristiriidassa keskenään, muodostuu jopa oikeutus ohittaa sekä valtiolta tuleva mandaatti että asiakkaan mandaatti. Staub-Bernasconin (2012, 31) mukaan ihmisoikeudet ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaatteet ovatkin koko sosiaalityön perusta. Staub-Bernasconi (emt. 31, 33) tuo esiin, että sosiaalityön asiakkaat ovat heikossa asemassa olevia ihmisiä ja, että ihmisoikeudet ovat olleet osa sosiaalityön teorioita ja käytäntöä jo pitkään. Samalla hän nostaa kuitenkin esiin, ettei epäkohtien havaitseminen ole aina itsestään selvää. Staub-Bernasconin (emt. 33) mukaan vaikeinta on havaita ihmisoikeusrikkomuksia tapahtuvan niiden tahojen toimesta, joiden tarkoituksena ajatellaan olevan ihmisten hyvinvoinnin edistäminen. Näistä esimerkkeinä Staub-Bernasconi (emt. 33) mainitsee muun muassa sosiaali- ja terveydenhuoltoalan sekä uskonnolliset organisaatiot.

Kuten sosiaalityöllä on myös ihmisoikeuksille olemassa kansainvälinen määritelmänsä, Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (Universal Declaration of Human Rights 1948), joka on hyväksytty Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksessa vuonna 1948. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusjulistus ei sellaisenaan ole sitova. Kuitenkin muun muassa Suomea Euroopan Unionin jäsenenä velvoittaa Euroopan ihmisoikeussopimus (63/1999), jossa jäsenvaltiot sitoutuvat noudattamaan YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallista julistusta. Katsantokanta, jossa ihmisoikeudet ovat vain valtiollinen velvollisuus ja tehtävä on hyvin suppea näkökulma ihmisoikeuksiin ja sen sijaan tavoitteena tulisikin olla ihmisoikeuksien vakiinnuttaminen laajasti osaksi joka päivästä elämää, ja tämä on myös aikuissosiaalityölle kuuluva rakenteellinen tehtävä (Staub-Bernasconi 2012, 38).

3.2 Käytännöllisen välttämättömyyden päättelysäännöstä

Tässä tutkielmassani tutkin aikuissosiaalityöntekijöiden onnistumisen kokemuksia viime aikaisten rakenteellisten muutosten keskellä. Onnistumista tarkastelen Pauli Niemelän (2011) käytännöllisen välttämättömyyden päättelysäännön avulla, jonka mukaan onnistuminen on sidottu tavoitteisiin ja jonka kiinteäksi osaksi kuuluu ammatillinen etiikka.

Staub-Bernasconin tapaan myös Niemelä (2011, 13; 2016, 102) lähtee tarkastelemaan sosiaalityön tavoitteita sosiaalityön kansainvälisen määritelmän kautta ja näkee sosiaalityön perustan olevan sen arvoissa, jotka muodostuvat ihmisarvosta, ihmisoikeuksista ja sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta, mutta toteaa määritelmään sisältyvän sosiaalityölle epäsuorasti sisällytetyn tehtävän edistää myös instituutionaalista hyvinvointipolitiikkaa yhteiskunnassa. Niemelän (2016, 102) mukaan sosiaalityössä olennaista on siis arvoperiaatteet, mutta valtion mandaatilla toimivan ammattilaisen on samalla otettava huomioon myös konteksti, josta käsin hän toimii eli yhteiskunnan eettiset normit, käytännössä siis käskyt ja säännöt. Niemelän (emt. 102) mukaan sosiaalityöntekijältä edellytetään näin ollen sekä eettistä harkintaa että loogista päättelyä, jolloin päädytään helposti profession kannalta ongelmalliseen velvollisuusetiikkaan, jossa toiminnan oikeutus menee seurausten edelle. Ratkaisun tähän Niemelä (emt. 102) näkee löytyvän Georg Henrik von Wrightin tavasta määrittää kolmas eli käytännöllisten välttämättömyyksien kategoria imperatiivien ja sääntöjen ohelle. Niemelän (emt. 102) mukaan:

”Käytännöllisen välttämättömyyden päättelyssä olennaista on ammattilaisen tahto toteuttaa jonkin hyvän asian toteutumista tukeva päämäärä. Tämän lisäksi on tärkeää, miten ammattilainen toimii toteuttaakseen tuon päämäärän ja millaiseen ajatteluun ja tiedonhankintaan hän perustaa toimintansa. Lisäksi merkityksellistä on ryhtyä itse tekoon päämäärän saavuttamiseksi.”

Niemelän (emt. 102) käytännöllisen välttämättömyyden päättely voidaan kuvata seuraavanlaisiksi prosessiksi:

Tahto — ajatus — teko

Joka on Niemelän (emt.) mukaan sosiaalityöhön sovellettuna seuraavanlainen:

Tavoite — tieto — työ

Käytännöllisen välttämättömyyden päättely on Niemelän (emt. 102—103) mukaan sosiaalityöhön soveltuva nimenomaan siksi, että se sisältää ajatuksen siitä, ettei sosiaalityö ole arvovapaata ja, että sosiaalityö on käytännöllistä toimintaa. Niemelän (emt. 103) mukaan tahto edustaa päättelyssä sitä hyvinvoinnin edistämistä, jonka halutaan tapahtuvan ja tavoitteeksi se muodostuu yhdistämällä siihen sekä ajattelu eli tiedonhankinta. Lopullisen muotonsa päättely saa toiminnan eli työn kautta. (Niemelä 2016, 102—103.)

Niemelä (emt. 103—104) on muodostanut sosiaalityön käytännöllisen välttämättömyyden päättelystä seuraavan sosiaalityön yleisen ammattieettisen moraaliperiaatteen:

- (1) Ammatilainen haluaa tehdä työnsä mahdollisimman hyvin ja vastuullisesti.
- (2) Mikäli hän ei paneudu asiakkaan elämäntilanteeseen, hän ei voi tehdä työtään hyvin.
- (3) Niinpä ammatilaisen on paneuduttava vastuullisesti ja syvällisesti kuhunkin asiakastilanteeseen.

Lisäksi Niemelä (emt. 104) on muodostanut käytännöllisen välttämättömyyden päättelyn kautta seuraavan peruseriaatteen sosiaalityön ihmisoikeudellisen hyvinvoinnin edistämiseksi ja turvaamiselle:

- (1) Jokaisella ihmisellä on ihmisarvon mukaiset ihmisoikeudet hyvinvointiin, so. kohtuulliseen toimeentuloon, turvallisiin ihmissuhteisiin ja itsensä kehittämiseen.
- (2) Jokaisella ihmisellä on samanlaiset hyvinvointia koskevat perustarpeet.
- (3) Ammatilaisen on turvattava avuntarpeessa oleville hyvinvointia koskeva perustarpeentyydytys, jotta heidänkin ihmisarvonsa ja ihmisoikeutensa voivat toteutua.

Niemelän (emt. 107) sosiaalityölle muotoilemat käytännöllisen välttämättömyyden päättelyn muodot edellyttävä samoja asioita, jotka Staub-Bernasconi (2012) sisällyttää

sosiaalityön mandaattijaottelu mukaiseen sosiaalityön professioon eli vahvaa tietoperustaa sekä eettistä työorientaatiota. Niemelä (2016, 107) toteaa käytännöllisen välttämättömyyteen viitaten sosiaalityöstä ja sen tavoitteesta: ”*Kun vaikeuksista ollaan tietoisia ja tiedetään, millä keinoin voidaan edetä, voidaan auttaa asiakasta hyödyntämään omia voimavarojaan. Tämän tehtävän yhteiskunta on delegoinut sosiaalityölle.*”.

Mikäli lähtöoletuksena on käsitys siitä, että ammatillinen sosiaalityö on tavoitteellista toimintaa, jolla on tietty päämäärä, voidaan onnistuminen nähdä hyvin selkeänä yhtälönä. Tästä tarkastelukulmasta katsoen onnistumista voitaisiin arvioida yksinkertaisesti tarkistamalla, onko työskentelyllä saavutettu sille asetettu tavoite. Käytännössä tämä ei ole ihan näin yksinkertaisesti toteutettavissa, sillä esimerkiksi ympäröivä yhteiskunta tuottaa alituisesti uusia muutostekijöitä, yhteiskuntarakenteet eivät välttämättä näyttäydy kansalaisilleen oikeudenmukaisina ja eri yhteisöjen tilanteissa on aina löydettävissä parannettavaa. Yhteiskunnallinen tilanne ja siitä seuraavat mandaattien väliset ristiriidat asettavat profession mukaisen sosiaalityön toteuttamiselle haasteita, mikä pahimmillaan saattaa johtaa sosiaalityöntekijän kokemaan eettiseen stressiin. Maija Mänttari-van der Kuip (2015, 331) on tutkinut sosiaalityön toimintamahdollisuuksia ja eettisesti vastuullista muutostyötä ja on todennut uuden julkisjohtamisen käytäntöihin kietoutuvan niukkuuden kaventavan sosiaalityöntekijöiden toimintamahdollisuuksia ja tekevän laadukkaan työn tekemisestä uhanalaista. Opinnäytetyössäni keskityn tarkastelemaan niitä onnistumisen kokemuksen ja tavoitteiden mukaisen sosiaalityön teemoja, joita on löydettävissä aikuissosiaalityöntekijöitä haastatteleamalla.

4 AIKAISEMPAA TUTKIMUSTA SOSIAALITYÖSSÄ ONNISTUMISESTA

Tutkielmassa tarkastelen sosiaalityöntekijöiden onnistumisen kokemuksia tavoitteena löytää niiden avulla aikuissosiaalityössä ilmeneviä tavoitteita ja päämääriä. Sekä sosiaalityössä onnistumisesta että aikuissosiaalityöstä on viime vuosina tehty Suomessa muutamia tutkimuksia. Arja Jokinen (2014) käsittelee artikkelissaan *Onnistumisen tarinoita aikuissosiaalityössä* onnistumista aikuissosiaalityön näkökulmasta, erityisesti

asiakastapausten kautta. Onnistumisen käsitteestä Jokinen toteaa seuraavaa: ”Onnistuminen on moniulotteinen ja hämärä käsite.” (Jokinen 2014, 197). Jokisen mukaan onnistumisen käsite sosiaalityössä on alituisen sekä yhteiskunnallisen että ammatillisen määrittelyn kohde ja sitä voidaan tarkastella useista eri tulokulmista käsin. Jokinen näkee myös, että onnistuminen on aina sidoksissa johonkin, mainiten esimerkkeinä tavoitteet, resurssit sekä lähtötilanteen vaikeuden. (Jokinen 2014, 197.)

Aineistona tutkimuksessaan Jokinen on käyttänyt sosiaalityöntekijöiden ja aikuissosiaalityössä toimivien ohjaajien kirjoituksia. Kirjoituksissa työntekijät ovat kertoneet tarinoita omassa työssään kohtaamistaan onnistumisen kokemuksista. Aineisto on kerätty osana Tampere Praksis –hanketta ja tavoitteena on ollut tuoda esiin onnistuneita prosesseja ja käytäntöjä palvelujärjestelmässä. Narratiivisen analyysin avulla Jokinen on löytänyt tarinoista kolme erilaista tarinatyyppiä: 1) kriisiaputarinat, 2) suhdetarinat ja 3) palvelujärjestelmätarinat, joista jokaisessa onnistuminen ja siihen vaikuttavat tekijät määrittyvät eri tavoin. Onnistumiseen vaikuttaviksi tekijöiksi paikantui sosiaalityöntekijän toiminta, työntekijän ja asiakkaan välinen suhde ja vuorovaikutus sekä hyvin toimiva palvelujärjestelmä ja viranomaisten välinen yhteistyö. Jokinen toteaa, että tarinoita ja niistä tehtyä analyysiä ei kuitenkaan tule tulkita kokonaiskuvana onnistumisista. (Jokinen 2014, 197—214.)

Aino Ritala-Koskinen on puolestaan tutkinut yhdessä neljän sosiaalityöntekijän ja yhden perhetyöntekijän kanssa onnistumisia lastensuojelutyössä ja kirjoittanut tutkimuksesta Onnistumisia lastensuojelussa –nimisen artikkelin (Ritala-Koskinen 2005). Artikkelissa Ritala-Koskinen toteaa olevan sosiaalialan ammatillisen työn eettisten periaatteiden vastaista määritellä asiakkaan tilannetta epäonnistuneeksi tai onnistuneeksi. Ritala-Koskinen mukaan myöskään lopullista vastausta asiakkuuden onnistumiselle tai epäonnistumiselle ei voida määritellä. Onnistumisen kriteerinä tutkimusprosessissa onkin käytetty tapahtunutta muutosta kohti parempaa ja vakaampaa elämäntilannetta. Tutkimuksen tuloksena todetaan, että lastensuojelun onnistumiset näyttäisivät pohjimmiltaan olevan tavallisuuden saavuttamista. (Ritala-Koskinen 2005, 103—124.)

Katja Kuusisto ja Eeva Ekqvist ovat tutkineet aikuissosiaalityön asiakkaiden kokemuksia asiakkuuden vaikutuksesta oman elämäntilanteensa muutokseen (2016). Kuusisto ja Ekqvist

(2016, 663) toteavat tutkimustulosten viittaavan siihen, että aikuissosiaalityöllä on enimmäkseen elämäntilannetta parantavia tai kannattelevia vaikutuksia ja, että positiiviseksi voi nähdä jo elämäntilanteen pysymisen samana tai sen, ettei elämäntilanne heikkene. Kuusiston ja Ekqvistin (2016, 664) tutkimuksessa asiakkaan myönteisestä vuorovaikutuskokemuksesta löydettiin yhteys elämäntilanteen paranemiseen. Myönteinen vuorovaikutuskokemus edellyttää tavoitteiden asettamista ja ratkaisujen työstämistä yhdessä asiakkaan kanssa, mikä ei voi toteutua ilman työntekijän halua kuulla asiakasta (Kuusisto & Ekqvist 2016, 664). Mielenkiintoisia tuloksia Kuusiston ja Ekqvistin (2016, 664—666) tutkimuksessa ovat myös havainnot siitä, että työskentelysuhde pidempään asioineiden osalta oli lyhyempään asioineita huonompi ja, että tavoitteellisempi työskentely tuottaa asiakkaille enemmän uskoa tulevaisuuteen ja täyttää lisäksi asiakkaiden vastaanottamalle palvelulle asettamat odotukset paremmin. Tutkimusartikkelissa tuodaan esiin, ettei edellä mainitun kaltaisen työskentelyn voi olettaa perustuvan tiukasti näyttöön ja, että olennaista on kiinnittää huomiota siihen, ”*ovatko asiakassuunnitelman tavoitteet asiakkaan, organisaation vai poliittisten päättäjien tavoitteita.*” (Kuusisto & Ekqvist 2016, 664—666).

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tavoitteenani on tarkastella aikuissosiaalityön onnistumisen kokemusten ja ammatilliselle sosiaalityölle annettuja tavoitteiden sekä tehtävien välisiä suhteita aikuissosiaalityön toimintaympäristössä eli yhteiskunnan muuttuvissa rakenteissa. Tavoittaakseni näitä yhteiskunnallisia muutoksia, olen rajannut tutkimustehtävää valitsemalla tarkasteluun selkeästi sosiaalityöntekijän näkökulman. Aihe kiinnostaa minua myös henkilökohtaisella tasolla, toimiessani tällä hetkellä sosiaalityöntekijänä aikuissosiaalityössä, jossa muun muassa uuden sosiaalihuoltolain myötä on edelleen käynnissä sosiaalityöntekijöiden työnkuvien uudelleen määrittely.

Tutkimuskysymyksiäni ovat:

1. Minkälaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöillä on aikuissosiaalityössä onnistumisesta?

2. Miten onnistumisen kokemukset ovat yhteydessä sosiaalityön tehtävään ja paikkoihin?

Tutkimuksessa pyrin selvittämään, onko sosiaalityössä onnistumisessa kyse asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta. Taustateorianani tutkimuksessani käytän Silvia Staub-Bernasconin (2012) jaottelua sosiaalityön kolmesta mandaatista (engl. Triple Mandate of Social Work). Onnistumisen kokemusta tarkastelen Pauli Niemelän (2011) sosiaalityöhön soveltaman, alkujaan Georg Henrik von Wrightin kehittämän, käytännöllisen välttämättömyyden päättelysäännön avulla.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa kuvaan tutkimuksen kulkua aineistosta, sen keruusta ja analysoinnista sekä esittelen tutkimuksen luotettavuuteen ja eettisyyteen liittyviä ratkaisuja.

6.1 Tutkimuksen aineisto ja sen keruu

Tutkimusaineisto koostuu kahdeksan aikuissosiaalityöntekijän haastattelusta, joiden tehtävänkuvaan kuuluu työskentely kunnan tai kaupungin sosiaalitoimistossa tai muussa aikuispalvelujen toimipisteessä. Tiedonkeruumenetelmänä olen käyttänyt laadullisia teemahaastatteluja (Hirsjärvi & Hurme 2011). Haastateltaville yhteisten teemojen avulla on pyrkimyksenä ollut tavoittaa aikuissosiaalityöntekijöiden onnistumisen kokemuksia.

Lähtökohtana oli haastatella sosiaalityöntekijöitä, joiden työnkuva vastaa mahdollisimman hyvin nimenomaan sosiaalitoimistossa aikuisasiakkaiden parissa tehtävää sosiaalityötä ja tämän vuoksi rajasin haastateltavien ulkopuolelle työntekijät, jotka tekevät esimerkiksi yhdenmukaisesti sosiaalityötä. Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden kannalta pidin tärkeänä, että haastateltavat ovat selkeästi oman työskentelyverkostoni ulkopuolella olevia sosiaalityöntekijöitä, jolloin emme olleet ennen haastattelutilannetta keskustelleet haastateltavien kanssa aikuissosiaalityön tavoitteisiin liittyvistä teemoista. Tässä ratkaisussa

lähtökohtana oli muodostaa näin haastatteluasetelma, jossa tieto on haastateltavalla ja haastattelijana olin itse tietämätön osapuoli (Ruusuvaori & Tiittula, 2005, 19).

Lähestyin aluksi kuntayhtymien aikuissosiaalityön johtavia sosiaalityöntekijöitä tai esimiehiä tiedustellen alustavaa kiinnostusta osallistua tutkimukseen. Tässä vaiheessa liitin jo mukaan laatimani tutkimussuunnitelman. Tieto pyynnöstä saada haastateltavia välittyi näin aikuissosiaalityötä yksikössä tekeville sosiaalityöntekijöille. Kun selvillä oli alueet ja paikkakunnat, joista haastateltavia olisi kenties mahdollista saada, lähetin mahdollisille haastateltaville sähköpostia ja hain tutkimuslupia kyseisistä organisaatioista. Liitin mahdollisille haastateltaville lähettämäni sähköpostiviestiin tutkimussuunnitelman ja kerroin lyhyesti tutkielmani aiheesta, ajatukseni haastattelun varattavasta ajasta ja tiedon siitä, että kyseessä on yksilöhaastattelu. Saatuaani vastauksia haastatteluun suostuneilta sosiaalityöntekijöiltä, sovimme jokaisen kanssa sähköpostitse erikseen tutkimushaastattelun ajankohdasta. Haastatteluista kuusi toteutettiin haastateltavien omassa työhuoneessa ja kaksi työyhteisön neuvottelutilassa paikkakunnalla, jonne haastateltavat työnsä puolesta olivat kyseisenä päivänä tulossa.

Tallensin tutkimushaastattelut nauhoittamalla, jotka tämän jälkeen litteroin kirjoitettuun muotoon. Litterointivaiheessa olen anonymisoinut aineiston ja säilyttänyt tekstiä tämän jälkeen salasanoilla suojattuna. Litteroitua haastatteluaineistoa muodostui yhteensä 180 sivua.

Haastattelut on toteutettu vuoden 2017—2018 välisenä aikana eli ajankohtana, jolloin sote-uudistus oli asetettu Sipilän hallituksen päätavoitteeksi ja useissa aikuissosiaalityön työyhteisöissä kautta Suomen osallistuttiin uudistukseen tähtäävään kehittämistyöhön monin eri tavoin. Haastateltavien tiedossa ei vielä tuolloin ollut lainsäädäntövalmistelussa olevan sote-uudistuksen kariutuminen, mikä näkyy haastateltavien odottavana kantana sote-uudistuksen mukanaan tuomiin muutoksiin.

Haastateltavat työskentelivät kahdessa eri kuntayhtymämuotoisessa organisaatiossa, jossa sosiaalitoimen ja terveydenhuollon palvelut on järjestetty useamman kunnan tai kaupungin yhteisenä toimintana. Haastateltavat toimipisteet sijaitsivat useamman kaupungin ja/tai kunnan toimistoissa. Aikuissosiaalityön toteuttamisen toimintaympäristönä kuntayhtymä oli

mielestäni mielenkiintoinen erityisesti siksi, että saman työyhteisön jäsenet tekevät tällöin sosiaalityötä keskenään hyvin erilaisilla alueilla. Tutkimuksen haastateltavien kohdalla se tarkoitti maaseutukuntia sekä pieniä ja keskisuuria kaupunkeja. Kiinnostava sosiaalityön toimintaympäristö kuntayhtymä on lisäksi siitä syystä, että kyseisissä organisaatioissa on jo toteutettu eräänlainen sosiaalitoimen ja terveydenhuollon integraatio, joka on myös kaavaillun sote-uudistuksen eräs keskeisimmistä sisällöllisistä tavoitteista. En kuvaa haastateltavia tarkemmin henkilöllisyyden paljastumisen estämiseksi.

6.2 Tutkimusaineiston analysointi

Opinnäytetyöni on toteutettu kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimus on tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntaus, jolla pyritään ymmärtämään tutkimuksen kohdetta tilastollisten säännönmukaisuuksien etsimisen sijaan (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2000, 151—169).

Haastatteluaineiston analyysi on toteutettu teoriasidonnaisesti teemoittamalla (kts.Koppa). Teemoittelu on tapahtunut luokittelemalla haastatteluaineistosta tavoitettuja onnistumisen kokemuksia ja sosiaalityön tavoitteita Staub-Bernasconin (2012) mandaattijaottelun mukaisesti. Olen analysoinnin aluksi poiminut haastatteluaineistosta mukaan ne otteet, joissa haastateltavat kertovat onnistumisen kokemuksistaan ja tarkastellut tämän jälkeen haastateltavien kertomaa paikantaen niistä tavoitteita Staub-Bernasconin (2012) kolmen mandaatin mukaan. Lisäksi olen analysoinut onnistumisen kokemuksia Pauli Niemelän käytännöllisen välttämättömyyden päätelmän avulla ja tarkastellut päätelmiä lopuksi mandaattien kautta.

6.3 Tutkimuksen luotettavuuteen ja tutkimusetiikkaan liittyvistä ratkaisuista

Tutkielmassani tarkastelen aikuissosiaalityöntekijöiden kokemuksia onnistumisesta. Kukkolan (2018, 53—54) mukaan ”*yksikään kokemus jostain ’samasta’ asiasta ei ole koskaan täysin samanlainen*”, sillä tulkinta on aina suhteessa historialliseen kontekstiin. Myös tässä tutkimuksessa jokaisella haastateltavalla on oma kokemuksensa aikuissosiaalityössä onnistumisesta tietyssä kontekstissa ja kukin haastateltava tulkitsee

sosiaalityössä onnistumista omista lähtökohdistaan. Samalla haastateltavat kuitenkin jakavat yhteisen sosiaalityön profession, sen tietoperustan ja ammattietiikan. Tämä onkin se lähtökohta, joka nähdäkseni mahdollistaa sosiaalityön tavoitteiden tarkastelun keskenään erilaisten, kunkin haastatellun sosiaalityöntekijän omien henkilökohtaisten kokemusten kautta. Myös Kukkola (2018, 55) toteaa maailmallisen ja historiallisen kokemuksen tutkimisessa tarvittavan erityistieteiden tietoa niistä reunaehdoista, jonka avulla voidaan ymmärtää ja tulkita miksi juuri tietyt kokemukset ovat mahdollisia. Kukkola (2018, 58) huomauttaa, että tosiasiallisen tiedon lähteenä kokemukset voivat kuitenkin olla epäluotettavia. Tämä on tärkeä huomautus ja onkin todettava, että tässä tutkielmassa tavoitteena ei ole saavuttaa lopullista ja tosiasiallista tietoa esimerkiksi sosiaalityön profession saamista määrittelyistä tai siitä mitä onnistuminen aikuissosiaalityössä on.

Tutkijan tulee pyrkiä huomioimaan huolellisesti tutkimuksensa eettiset lähtökohdat. Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt turvaamaan tutkittavien yksityisyyden suojaa anonymisoimalla aineiston litterointivaiheessa ja muuttamalla haastatteluotteet tutkimusraporttiin yleiskielisiksi, jotta haastateltavien asuinalue pysyisi tunnistamattomana. Myöskään haastateltavien sukupuolta tai ikää ei ole tutkimuksessa tuotu julki, sillä sukupuoli ei tässä tutkimuksessa ole tutkimusaiheeseen liittyen merkityksellinen tieto. Haastatteluaineiston hävitän tutkimuksen valmistuttua, kuten haastateltavien kanssa on haastattelujen yhteydessä sovittu.

Tutkimusetiikka sisältää tutkijan oman roolin kriittinen tarkastelu tutkimuksen kulkuun vaikuttavana tekijänä. Tämän tutkielman tutkimusaihe kiinnostaa minua henkilökohtaisella tasolla, toimiessani tällä hetkellä sosiaalityöntekijänä aikuissosiaalityön kentällä. Oma työkuvalla on siis ollut merkittävä vaikutus tutkimusaiheen valintaan. Näkisin kuitenkin, että asemani aikuissosiaalityötä tutkivana aikuissosiaalityöntekijä on myös edesauttanut minua löytämään tutkimusaiheen, joka on ajankohtainen sekä tieteenalan omasta että yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsoen. Oman tieteenalan kysymysten esiin nostaminen on sekin ammattietiikkaan liitettävä seikka. Haastateltavien etsimisellä ja valinnalla oman työyhteisöni, mutta myös laajemman yhteistyöverkostoni ulkopuolelta, olen pyrkinyt vähentämään omien odotusteni vaikutusta koostuvaan tutkimusaineistoon. Olen pyrkinyt tässä tutkielmassa toimimaan johdonmukaisesti käytännöllisen päättelyn ohjaamana, jotta voisin minimoida subjektiiviset käsitykseni aineiston tuloksia kirjoittaessa.

7 AIKUISSOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA ONNISTUMISESTA

Tässä luvussa etsin analysoimastani aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiini aikuissosiaalityöntekijöiden onnistumisen kokemuksiin liittyen. Aluksi analysoin haastatteluaineistosta löytyneitä sosiaalityöntekijöiden onnistumisen kokemuksia Pauli Niemelän (2011) käytännöllisen välttämättömyyden päättelysäännön avulla, jonka mukaan onnistuminen on sidottu tavoitteisiin ja jonka kiinteäksi osaksi kuuluu ammatillinen etiikka. Jatkan analyysia Silvia Staub-Bernasconin (2012) sosiaalityön kolmen mandaatin (engl. Triple Mandate of Social Work) jaottelulla, jonka mukaan sosiaalityön tavoitteita määrittävät ensimmäisenä mandaattina asiakkaan tarpeet, toisena mandaattina valtion sosiaalityölle delegoimat tavoitteet ja tehtävät sekä kolmantena mandaattina sosiaalityön professio. Haastatteluotteissa olen numeroinut haastateltavat siihen satunnaiseen järjestykseen, jossa tutkimushaastattelut ovat suoritettu. Haastatteluotteita on osittain yleiskielistetty, jotta haastateltavia ei voi heidän käyttämiensä murteiden perusteella alueellisesti paikantaa.

7.1 Onnistumisen kokemusten syntyminen

Sosiaalityöntekijöiden kuvaukset onnistumisista olivat tyyliltään keskenään hyvin erilaisia. Osa oli hieman pidempiä, kertomuksen tyyliin muotoiltuja, osa lauseen mittaisia toteamuksia ja osa tältä väliltä. Olen analysoinut onnistumisen kokemuksia Pauli Niemelän (2016) käytännöllisen välttämättömyyden päättelysäännön avulla. Seuraavassa kaksi keskenään erilaista tutkimusotetta sosiaalityöntekijöiden onnistumisen kokemuksista, joista ensimmäisen olen esittänyt pelkistetysti, mutta keskeisen alkuperäisen sisällön samalla säilyttäen, jotta sosiaalityön asiakkaan henkilöllisyys ei paljastuisi otteesta.

Sosiaalityöntekijä tapaa TE-toimiston kanssa aktivointiehdon täyttävän nuoren, jolla on ammatillinen koulutus, mutta pidempi työttömyysjakso takana. Tutkimuksissa nuorella on todettu keskittymisvaikeuksia ja on tiedossa, että nuoren käytös on johtanut yhteentörmäyksiin eri tilanteissa ja, että nuorella on

pulmaa sosiaalisissa suhteissa. Sosiaalityöntekijä miettii kuntouttavan työtoiminnan paikkojen tarjontaa alueella ja pohtii missä paikassa kuntouttavan työtoiminnan jakso voisi nuorelta parhaiten onnistua ilman keskeyttämistä. Sosiaalityöntekijä tarjoaa nuorelle toimintapaikkaa, jossa on mahdollista saada yksilöohjausta. Nuori päättää osallistua toimintaan ja työpaikka ottaa nuoren tilanteen yksilöllisesti huomioon, muun muassa työvuorosuunnittelun avulla. Kuntouttavan työtoiminnan jakso sujui hyvin ja asiakas oli kertonut viihtyneensä paikassa. Sosiaalityöntekijä kokee nuoren osallisuuden kasvaneen.

(H2)

Onnistumisen kokemuksesta voidaan muodostaa seuraava käytännöllisen välttämättömyyden päätelmä:

- (1) Sosiaalityöntekijä haluaa saada nuoren mukaan sellaiseen aktivointisuunnitelman mukaiseen toimintaan, jossa nuori voisi selvittää keskittymisvaikeuksistaan ja vuorovaikutushaasteistaan huolimatta.
- (2) Mikäli sosiaalityöntekijä ei toimi asiakkaan yksilölliset tarpeet huomioiden, ei kuntouttava työtoiminta tule toteutumaan suunnitellusti.
- (3) Sosiaalityöntekijän on etsittävä kuntouttavan työtoiminnan paikka asiakkaan yksilölliset tarpeet huomioiden.

Tutkimusotteessa tahtoa edustaa sosiaalityöntekijän halu saada nuorelle mahdollisuus osallisuuden kokemukseen sekä halu välttää jakson mahdollisen keskeyttämisen aiheuttama epäonnistumisen kokemus. Näillä sosiaalityöntekijä pyrkii edesauttamaan nuoren hyvinvointia. Sosiaalityöntekijä on yhdistänyt tietonsa ja ajattelunsa selvittämällä alueen kuntouttavan työtoiminnanpaikkojen tarjonnan, asiakkaan tilanteen ja asiakkaan oman halun osallistua kuntouttavaan työtoimintaan. Lopullinen tavoite syntyy siitä, että nuorelle on sosiaalityön palveluna järjestetty kuntouttavaa työtoimintaa aktivointisuunnitelman mukaisesti suunnitellussa paikassa. Vaikka tutkimusotteen lähtötilanne eli asiakkaan aktivointiehto, viittaakin valtion mandaattiin on käytännöllisen välttämättömyyden päätelmän lopputulos, jonka mukaan *sosiaalityöntekijän on etsittävä kuntouttavan*

työtoiminnan paikka asiakkaan yksilölliset tarpeet huomioiden kuitenkin profession oman määrittelyn mukainen tavoite. Seuraavassa tutkimusotteessa tilanteen lähtökohta on täysin erilainen.

”Esimerkiksi yhden, yhden – hyvin yksinäinen mies niin – hän aina joskus, kun on ottanut, niin hän tänne ottaa yhteyttä. Muuten ei kuulu mitään. Niin sitten oon joskus soittanu, että mitäpä sulle kuuluu? Niin, hän on hyvin liikuttunut siitä, että joku kysyy, koska ei oo ketään joka kysyy.”

(H6)

Onnistumisen kokemuksesta voidaan muodostaa seuraava käytännöllisen välttämättömyyden päätelmä:

- (1) Sosiaalityöntekijä haluaa lieventää asiakkaan yksinäisyyttä, jotta asiakkaan mieliala nousee
- (2) Mikäli sosiaalityöntekijä ei soita miehelle, ei tämä yksinäisyys lievene
- (3) Sosiaalityöntekijän on soitettava miehelle, jotta miehen mieliala nousee

Tässä tutkimusotteessa sosiaalityöntekijän tahtoa edustaa halu lievittää yksinäisyyttä ja edesauttaa miehen hyvinvointia. Ajattelua ja tietoa edustaa sosiaalityöntekijän mieheltä vastaanottama tieto siitä, ettei kukaan muu kysy hänen kuulumisiaan ja havainto tunteiden pintaan nousemisesta kuulumisia kysyttäessä, mutta myös sosiaalityön teoriapohja sekä ammattietiikka. Lopullinen tavoite syntyy siitä, *että sosiaalityöntekijä ottaa yhteyttä asiakkaaseen, jolloin miehen mieliala nousee* muodostaen käytännöllisen välttämättömyyden päätelmän tuloksen. Alkuasetelmassa miehen tarve eli koettu yksinäisyys muodosti asiakkaan mandaatin. Päätelmän tulos vastaa sosiaalityön profession mandaattia, ollen kuitenkin asiakkaan mandaatin kanssa samansuuntainen.

7.2 Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia tavoitteista ja onnistumisesta

Sosiaalityöntekijät kuvasivat onnistumista aikuissosiaalityössä kertomalla kuvauksia tietyistä tilanteista, tapahtumista ja prosesseista, joita heidän mukaansa onnistumisen käsite luonnehtii. Tämän lisäksi sosiaalityöntekijät kertoivat omien kokemustensa kautta siitä, minkälaisia ajatuksia heillä on aikuissosiaalityössä onnistumisesta, mikä onnistumista määrittää, mikä onnistumista edesauttaa ja mikä puolestaan aikuissosiaalityössä on onnistumisen esteenä. Paitsi kokemukset onnistumisesta myös kokemukset onnistumisen esteistä ovat tärkeitä, sillä niiden avulla on mahdollista tarkentaa kuvaa siitä, miten aikuissosiaalityössä onnistuminen on yhteydessä sosiaalityön tehtävään ja paikkoihin.

Asiakkaan mandaatti

Silvia Staub-Bernasconin (2012) jaottelussa sosiaalityön ensimmäinen mandaatti lähtee asiakkaan tarpeista ja edustaa avun saamista (help). Mandaattiajattelu tarkoittaa perustarpeita ja oikeudenmukaisuuden toteutumista. Tässä tutkielmassa ymmärrän asiakkaan mandaatin myös laajemmin hyvinvointia lisäävinä toiveina. Seuraavat aineistotteet kuvaavat asiakkaan mandaattia.

”[...] kun yhdestä (kaupungin) taloyhtiöistä tai vuokralaiset ottivat itse yhteyttä, että he haluavat pihatalkoot. Niin, niin... Ja sitte ne järjestettiin. Niin se oli tosi, niinkun semmonen, onnistunut juttu, kun ne oli itse ensin, niinkun, aktiivisia. Ne halus — halus tuota tämmösen.”.

(H4)

”Toimeentulotukiasioita kun hoitaa, niin tietysti jos saa jollain ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisellä hoidettua, niinku, sitä asiakkaan elämäntilannetta niin, että hän sitten selviytyykin jatkossa, niinku, itsenäisemmin.”.

(H2)

Aineisto-otteiden perusteella asiakkaan tarpeet liittyvät hyvin erilaisiin asioihin. Sosiaalityöntekijän onnistumisen kokemukset liittyvät selkeästi siihen, että tarpeisiin on voitu vastata. Ihmisen asiakkuus aikuissosiaalityössä voi lähteä liikkeelle monin eri tavoin ja tämä määrittää usein samalla myös tavoitteita, joita asiakkuuteen liittyy. Sosiaalityöntekijä saattaa esimerkiksi pyytää asiakasta sosiaalitoimistolle tapaamiseen saatuaan Kelan välittämän harkinnanvaraisen toimeentulotukihakemuksen. Kela tai muut viranomaiset voivat myös tehdä ilmoituksen palvelutarpeen arvioinnin tarpeellisuudesta ja asiakkuuteen saattaa päätyä lisäksi pitkäaikaistyöttömyyden kautta tai aikuissosiaalityön yhteistyökumppanin kuten mielenterveystoimiston yhteydenoton kautta, asiakkaan suostumuksella. Osa ihmisistä ottaa aikuissosiaalityöhön yhteyttä myös suoraan itse. Jälkimmäisessä tapauksessa asiakkaan omat tarpeet sekä asiakkaan sosiaalityölle määrittämät odotukset ovat yleensä selkeimmin ilmaistuja ja mandaatti helpoimmin asiakkaan tarpeeseen liitettävissä. On myös tilanteita, jossa asiakas toivoo muutosta elämäänsä, muttei tiedä mistä lähteä liikkeelle ja kuinka saisi asiaansa edistettyä. Näissä asiakkaan mandaatti on myös olemassa, vaikkakin kätkeytymin ja kirkastuu mahdollisesti vasta useamman tapaamisen jälkeen, palvelutarpeen arvion edetessä. Seuraavissa aineisto-otteissa näyttäytyy asiakkuuden alkuvaiheen vuorovaikutuksen ristiriidat, vaikka lopputuloksena olisikin onnistumisen kokemus.

”Niin tuota. Riideltiinkin paljon, tosi paljon riideltiin rahasta ja rahankäytöstä. Hänen, niinku, pikavipeistä. Se ei ollut riitelyä riitelyn vuoksi, mutta sanotaan, että me oltiin eri mieltä.”

(H7)

”Niin kuin, jos on tuo puhelintunti, että on joku haastava asiakas siellä toisessa päässä ja alkaa alussa tuntua, että se menee ihan huudoksi ja tappeluksi se puhelu, niin sen pystyy jotenkin sitten kääntämään ja asiakkaalle pystyy sitten asiallisesti perustelemaan, että miksi minä en nyt vaikka johonkin anna sinulle rahaa. Kun asiakkaasta tuntuu, että se on just nyt annettava. [...] Niin sitten huomaa, että se asiakas jotenkin niin kuin rauhoittuu ja hyväksyy ja ehkä ymmärtääkin.”

(H8)

”Ja keskustelut on joskus tosiaan, niinku ihan tosi... (naurahtaa) semmosia, niinkun, rehellisiäkin ja minä palautan niitä maan pinnalle ja yritän rehellisesti puhua, että nyt sä olet väärällä linjalla tuossa. Me ei olla aina sovussa, mutta ei se mitään haittaa [...] Mutta me oltais se, niinku, ikään kuin vanhemman ääni, mutta se niinku se yhteiskunnan ääni. [...] Mutta toisaalta, kuka niille puhuu rehellisesti ja tavallaan sitä, yhteiskunnan kieltä jos ei me? Eikä, eikä se tarkoita sitä, että mä puheillani osoittaisin tai vaatisin asiakasta nyt tässä hetkessä toimimaan toisin. Mutta, jospa heille jäisi joku siemen kytämään korvan taakse, että... että, tässä oli jotakin idistä.

(H7)

”Ja toisaalta sekin on semmoinen luottamuksen osoitus, et ne ihan oikeasti joskus uskaltaa antaa tulla ihan kaiken mitä ne, niinku, ajattelee.”

(H8)

Onnistumisen kokemuksiinsa liittyen sosiaalityöntekijät kuvasivat myös tilanteita, joissa asiakkaiden esittämät tarpeet ja odotukset eivät vastanneet sosiaalityöntekijän näkemystä siitä, kuinka tilanteessa tulisi edetä tai mikä aikuissosiaalityön rooli muutostavoitteen eteenpäin viemisessä on. Tällöin eri mandaatit ovat ristiriidassa keskenään. Sosiaalityöntekijät toivat esiin pyrkimyksensä kohdata asiakas näissä tilanteissa tasaveroisena keskustelukumppanina ja tavoitteestaan kertoa asiakkaalle rehellisesti mihin työntekijän eriävä näkemys perustuu. Sosiaalityöntekijät pohtivat myös sitä, että vuorovaikutus ylittääään eri asiakkaiden kanssa on keskenään erilaista ja että samankin asiakkaan kanssa vuorovaikutus saattaa ajan mittaan muuttua. Uusien asiakkaiden kanssa keskustelu on tutkimuksen mukaan tunnustelempaa ja pidemmän asiakshistorian omaavien asiakkaiden kanssa asiakkuus ja yhteistyösuhde jatkuivat onnistuneesti, vaikka kumpikin osapuoli esittäisi näkemyksensä suuremmin. Aineistosta tulee esille, että päästäkseen asiakkaan puolelle ja toimimaan hänen tarpeidensa mukaisesti, yhteisen käsityksen luominen saattaa näyttäytyä erimielisyyksinä. Lopputuloksena on onnistumisen kokemus asiakkaan parhaaksi. Tilanteissa, joissa asiakas asettuu asemaan, jossa hän esittää sosiaalityölle pyynnön tai vaatimuksen, ollaan väistämättä samalla myös kulttuurisesti määritellyn vastuullisen aikuisuuden käsitteen äärellä (Juhila 2008, 95). Näissä tilanteissa sosiaalityöntekijältä edellytetään tiedostavaa, sosiaalityön tietoperustaan ja

ammattietiikkaan nojaavaa harkintaa, jotta työskentely asiakkaan kanssa vastaa profession tavoitteita.

Valtion mandaatti

Staub-Bernasconin (2012, 72) jaottelussa sosiaalityön toinen mandaatti on valtion mandaatti (control) ja se edustaa niitä tavoitteita, jotka yhteiskunta on delegoinut sosiaalityölle. Valtion mandaatilla sosiaalityölle delegoidut tavoitteet ymmärretään tässä laajasti siten, että niihin lukeutuvat myös sosiaalityön oman organisaation sekä yhteistyöverkoston sosiaalityölle osoittamat odotukset toiminnan tavoitteista. Seuraavat aineistolainaukset kuvaavat toimeentulotuen Kela-siirron aikaa, jolloin omaan professioniin liittyvä määrittelyvalta kyseenalaistuu.

”Eli siinä mielessä on erikoinen tilanne, että se Kela näyttää ohjaavan kuntien aikuissosiaalityötä tämän toimeentulotuen, toimeentulotukityön osalta aika selvästi. Eli, eli, Kela ensin ratkaisee kuuluko joku asia toimeentulotuen — kunnan toimeentulotuen piiriin ja, jos kuuluu niin Kela heittää sen meille ja silloin me ollaan velvollisia antamaan päätös.”

(H1)

”Ja kyllähän se on nyt, niinku, että Kelan rooli on yhtäkkiä noussut aika sillä lailla isoksi. Että kyllähän ne niillä, minkälaisia hakemuksia, minkälaisia ilmoituksia ne tekee meille niin, tuota...”

(H5)

[Kela-siirrosta] No toinen vuosi on käynnissä, niin kyllähän se jo paremmin alkaa sujua. Onhan edelleen sitä, mitä oli viime vuonna paljon enemmän, sitä asiakkaiden ohjausta sinne Kelan, että ne osais toimeentulotukea hakea sieltä ja ihan sitä, että tehtiin yhdessä niiden kanssa niitä hakemuksia ja sitten kun niitä päätöksiä niille tuli niin tulkitsi niitä, että mitä tämä nyt tarkoittaa. Ja sitten, kun näki selvästi, että onko tämä mennyt oikein, niin otti yhteyttä sinne Kelaan. [...] Eilen mä jonotin puolitoista tuntia Kelan viranomaislinjalle. No mulla oli yhden

asiakkaan asia mikä pitäis hoitaa ja mä tota puoli tuntia jonotin ja se asiakas istu mua siinä vastapäätä ja sitten mulla aika loppu ja mä sanoin asiakkaalle, että mä en voi nyt kauempaa, että varmaan mä yritän iltapäivällä uudestaan sinne Kelalle [...] Mä laitoin puhelimen kaiuttimelle ja sitte viereen sen lapun, että mitä asiaa mun pitää puhua jos ne sattuu vastaamaan. [...] Että pitää olla tämmöisenä Kelan asiamiehenä tai tämmösenä...

(H3)

Sosiaalityössä onnistumista pohtiessaan jokainen sosiaalityöntekijä otti esiin perustoimeentulotuen Kela-siirron vaikutukset aikuissosiaalityön toteuttamiselle. Haastattelut toteutettiin ajankohtina, jolloin Kela-siirrosta oli kulunut vaihdellen aikaa reilusta vuodesta reiluun puoleentoista vuoteen. Sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan perustoimeentulotukeen liittyvien asiakasasioiden hoitaminen oli työajankäytöllisesti edelleen merkittävässä roolissa. Etupäässä sosiaalityöntekijät kuvasivat tätä työtä eräänlaisena asianajotehtävänä, jossa eivät voineet jättää asiakkaita pulaan, vaan pyrkivät turvaamaan asiakkaalle sen etuuden saamisen, joka hänelle kuului. Pohjolan, Kemppaisen, Niskalan ja Peroniuksen (2019, 47—48) mukaan myös alustavat tutkimukset osoittavat perustoimeentulotuen siirtymisessä Kelalle olleen ongelmia. Aineistoni perusteella sosiaalityöntekijät kokivat, että työaika, jonka he käyttivät Kela-siirtoon liittyvissä asioissa kansalaisten ohjaukseen, neuvontaa ja selvittelyyn oli selkeästi pois muusta asiakastyöstä. Tutkimusaineiston mukaan saman suuntaisia kokemuksia ajankäytöstä, jossa sosiaalityöntekijä on asiakkaan tukena viranomaisasioiden hoitamisessa, ilmeni Kelan lisäksi suhteissa muihin aikuissosiaalityön yhteistyötahoihin kuten TE-palveluihin.

”Työvoimatoimistossa oli [aikaisemmin] ihmisiä, joiden kanssa pystyi laittamaan non-stoppina työnhaun voimaan ja se oli silloin voimassa. Nyt sitten, kun kaikki tapahtuu verkossa — niin Kela-asiointi kuin työvoimahallinnon asiointi — niin, asiat on käyny mutkikkaammiksi. Vaikka toisaalta on ollut ajatus helpottaa asiointia. [...] Ei meillä asiakkailta kaikilla ole nettiä. Eikä niillä ole osaamista, vaikka lainakoneellakaan uusia sitä työnhakua.”

(H7)

Aineisto-otteessa sosiaalityöntekijä kuvaa tilannetta, jossa asiakas tarvitsee sosiaalityön

apua saadakseen TE-palvelujen työnhaun pysymään voimassa. Onnistumisen esteistä kertoessaan sosiaalityöntekijät toivat esiin niitä yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia, joiden myötä kansalaisille välttämättömiä palveluja pyritään tehostamamaan vähentämällä mahdollisuutta henkilökohtaiseen asiointiin ja siirtämällä yhteydenpito verkkopalvelujen välityksellä tapahtuvaksi. Muutoksen taustalla voi nähdä uusliberalistiset ajatukset siitä, että viranomaistoimintaa tulee tehostaa ja kansalaisten on opittava pitämään itsenäisesti huolta omaa tilannettaan koskevan informaation siirtymisestä kustannustehokkaasti eri viranomaisten käyttöön. Kun jokin toinen viranomaistaho päättää virtaviivaistaa toimintaansa omaa viranomaistyöaikaansa säästävällä tavalla sekä kansalaisia vastuuttamalla, kasvaa sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan vastaavasti aikuissosiaalityöntekijöiden työmäärä heidän auttaessaan niitä ihmisiä, jotka eivät aktiivisen ja vastuullisen kansalaisen velvoitteistaan yhteiskunnassa selviä (Juhila 2008, 48—54). Lopulta tehdyn viranomaistyön määrä ei välttämättä lainkaan vähene, vaan siirtyy lähinnä taholta toiselle, tässä tapauksessa sosiaalityölle, kaventaen jälleen profession omaa määräraysvaltaa. Tätä kuvaa seuraava aineisto-ote.

”Mietittiin tuossa yhdellä porukalla, että onko meidät niin sanotusti unohdettu siitä yhteiskunnan muutoksesta ja myllerryksestä, niistä vaikutuksista mitä ne tekee tänne. Että, ketkä sitä täällä kuntatasolla sitten työstää.”

(H6)

Paitsi laajemmat yhteiskunnalliset muutokset, mutta myös yhteistyökumppaneiden käsitykset aikuissosiaalityöstä pyrkivät sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan määrittelemään aikuissosiaalityön tehtävää ja paikkaa, ollen esteenä aikuissosiaalityössä onnistumiselle, kuten seuraavat aineisto-otteet osoittavat.

”[Haastateltava kertoo yhteistyöverkoston kanssa toimimisesta] Jotenkin se aina välillä tuntuu vähän ikävältä, että sitten meidät tosiaan muistetaan, kun on se rahantarve. [...] Se on varmaan vielä sitä jäännettä, kun se perustoimeentulotuki on ollut täällä. Mutta pitäis jotenki sitä ajatusmaailmaa kääntää, että on meillä myös muutakin tarjota, kuin vaan sitä rahallista apua.”

(H5)

”Kun yhteistyökumppani sanoo, että teillähän on se harkinnanvarainen ja, että tähän voitte myöntää. Mutta se meidän harkinta voi olla se, että me ei myönnetäkään ja se tuo semmosta kitkaa. Me vaikka ajatellaan, että mennään onnistuneesti eteenpäin ja asiakkaalle tulee se kokemus siitä, että munhan pitää ottaa tää haltuun, niinku, asia itse, ei niin, että siihen tulee niinku Manulle aamiainen. Että nekin voi olla, niinku — vähän erikoisella tavalla voi kokea sitä onnistumista.”.

(H3)

Tutkimusaineistosta käy ilmi, että toimeentulotuki määrittää sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan yhä edelleen voimakkaasti muun muassa yhteistyökumppaneiden käsityksiä aikuissosiaalityön tavoitteista ja tehtävistä. Sen sijaan, että asiakkaiden rahahuolet ratkaistaisiin sosiaalityön ulkopuolelta määritellyllä tavalla harkinnanvaraista toimeentulotukea myöntämällä, on profession oma tavoite pikemminkin auttaa asiakkaita taloussosiaalityön keinoin vahvistamalla asiakkaiden taloudellista toimintakykyä vaikkapa taloudenlukuaitoa kehittämällä (Viitasalo 2018, 96). Asiakkaan oman toimijuuden vahvistaminen on osa sellaista tavoitteellista muutostyötä, joka vastaa sosiaalityön omaa tietoperustaa.

Profession mandaatti

Kolmas mandaatti Staub-Bernasconin (2012) jaottelussa on professiosta eli sosiaalityön omasta tietoperustasta ja ammattietiikasta lähtevät tavoitteet sosiaalityössä. Seuraavat aineisto-otteet kuvaavat profession mandaattia.

”Tosi tärkeä, minkä mä ajattelen, niin on se asiakkaan kohtaaminen, että miten siinä onnistuu, niin vaikuttaa paljon siihen muuhun onnistumiseen. [...] Ei sais olla kiire, että on aikaa siihen kohtaamiseen. Kun kysytään henkilökohtaisia asioita, niin täytyy olla aikaa luoda se asiakassuhde.”.

(H2)

”Mä aina jotenkin arvostan sitä ihmisen tapaamista ja ehkä kotikäyntiä. Mennä siihen ympäristöön, missä se ihminen on ja lähteä sieltä, niinku, purkamaan sitä vyyhtiä.”

(H3)

”Et se vahvuus on jotenki siinä, niinku ihmisen kuuntelemisessa ja siinä luottamuksellisuudessa ja jotenki siinä, niinku... Sillä lailla asiakkaan kunnioittamisessa, jotenkin sen asiakkaan tahdissa kulkemisessa, että eihän me saada, niinku, läpi mitään sellasta mihin me ei saada niinku asiakasta mukaan. Et vaik ois niinku kuinka hienot suunnitelmat.”

(H5)

”Ehkä mä jotenkin, niinkun painotan sillä lailla, jotenki niinku, ehkä liikakin. Mutta edelleen mä sanon jotenki, et se kohtaaminen ja se niinku se asiakkaan... Et se muutoksen tekeminenkin tulee vasta jotenki sitten sen jälkeen. Ja tietysti se vaatiikin jonkinnäköistä kohtaamista. Että se ois mahdollista.”

(H5)

Kohtaamisen merkitys korostui tutkimusaineistossa onnistumisen osatekijänä. Sosiaalityöntekijät näkivät kohtaamisen eräänlaisena lähtökohtana koko asiakkuudelle, sen käynnistymiselle ja jatkumiselle. Kohtaamisen kautta sosiaalityöntekijät halusivat osoittaa asiakkailleen arvostusta ja inhimillisyyttä. Sosiaalityön professio rakentuu ihmisarvolle ja ihmisoikeuksille, ammattieettisiin arvoihin. Kuuntelemalla mitä asiakkaalla on sanottavana, sosiaalityöntekijät osoittivat olevansa kiinnostuneita heidän tilanteestaan. Ymmärrys kohtaamisen merkityksestä, kertoo myös työntekijän asennoitumisesta asiakastilanteeseen, tuolloin sosiaalityöntekijä kohtaa ensisijaisesti ihmisen eikä ongelman (Laitinen & Kemppainen 2010, 154). Sosiaalityön eettisten arvojen mukaan ihmisarvo on jakamaton eikä ole sidoksissa tilanteeseen, jossa ihminen kulloinkin on tai miten hän on tilanteeseen päätynyt, kuten seuraava aineisto-ote osoittaa (Turtiainen 2014, 72).

”Hän kertoi jälkepäin, että se oli merkittävää mitä sä sanoit – kun se soitti mulle – kun sä silloin sanoit siellä putkassa, että vaikka hän oli silloin, niin niinku, kamoissansa että, mutta että hän muistaa sen kun sä sanoit, että sä kyllä autat, että autatko sä nyt? Mä sanoin, että autan, puolesta mä en voi tehdä, mutta autan kyllä. Että, et joskus se... joskus se menee sitten niinkin. Lähtökohta voi olla tosi huono, mutta jotakin jää. Niin siinäkin onnistuminen sitten minulta, että se pieni sana siinä, vaikka oli hankala tilanne, niin jäi itämään ja... Ja ollaan päästy tavoitteeseen, että hänelle saatiin asunto ja hän asuu omatoimisesti, selviää nykyisin itseksensä asuen.

(H6)

Tutkimusotteessa sosiaalityöntekijä kuvaa tavanneensa asiakkaansa aikaisemmin tilanteessa, jossa henkilö oli asunnoton, joutunut putkaan ollen myös päihteiden vaikutuksen alaisena. Profession mukaisesti sosiaalityöntekijä oli tarjonnut henkilölle aikuissosiaalityön apua tämän vaikeassa tilanteessa. Henkilö ei tuolloin ollut valmis ottamaan sosiaalityötä vastaan, mutta myönteisenä kokemansa kohtaamisen perusteella otti itse työntekijään myöhemmin yhteyttä, jonka myötä käynnistyneen asiakkuuden kautta tavoite omasta vuokra-asunnosta oli nyt saavutettu. Vaikka asiakkuus ei ensimmäisen kohtaamisen aikana varsinaisesti alkanutkaan, jäi tapaaminen henkilön mieleen ja madalsi kynnystä soittaa sosiaalityöntekijälle myöhemmin. Tässä sosiaalityöntekijän onnistumisen kokemus muodostui sekä ensimmäisestä kohtamisesta, mutta myös yhteisen työskentelyn johtamisesta vuokra-asunnon saamiseen asiakkaalle. Sosiaalityötä tehdään aina yhdessä asiakkaan kanssa, asiakkaan omaa autonomiaa ja toimijuutta tukien. Kansainvälisessä sosiaalityön määritelmässä sosiaalityön tavoitteena todetaan olevan ihmisten ja yhteisöjen voimaantuminen ja valtaistuminen, joista myös seuraavat aineisto-otteet kertovat.

”Mutta kun me vähän heitetään tässä aikuissosiaalityössä sitä palloa, ainakin minä heitän, sille asiakkaalle. Että no, mitä sinä nyt itse tekisit. Että minä en voi tietää niitä sinun voimavaroja ja mitä sinä itse haluat elämältäsi, että sano mulle jotakin, että mitä sinä haluaisit, niin mietitään sitten yhdessä, että miten me sitä kohti päästään.”

(H8)

”Nuorten kohdalla toivois jotenkin, että sais heitä, niinku, eteenpäin ja sais niitä kokemuksia siitä onnistumisesta ja osallisuudesta, niinku, siihen yhteiskuntaan ja, et pystyy ja kykenee ja... Antaa, niinku, niitä vaihtoehtoja ja kertoo sitte esimerkiks, että opiskelussa on hyvinkin joustavaa ja siellä saa apua ja tukea, että sitäkään ei tarvi pelätä. Ja voi käydä kokeilemassa ja kattomassa miltä se näyttää.”

(H3)

”Kuitenkin, meillä ei ole mitään pakkoa, minkä mukaan me voidaan velvoittaa toimimaan. Meillä on kaikki vapaaehtoista. Me voidaan koettaa vaan, niinku, niitä tavoitteita kohti tukea niiden onnistumisien myötä. Niiden pienen pienienkin onnistumisien myötä kohti sitä tavoitetta.”

(H6)

”Ja sitte, kun näkee, niinkun, asiakkaissakin sen, että... Ne on, niinkun,... itse kokee sen, että he on osallisena tässä ja he ottaa tästä vastuuta ja he tekee oman osansa ja mennään näin, niinku, eteenpäin ja...”

(H4)

Tutkimusaineistossa sosiaalityöntekijät kuvaavat asiakkaiden itsemääräämisoikeutta ja sitä, että aikuissosiaalityö perustuu aina vapaaehtoisuuteen. Sosiaalityöntekijät kokevat omana tavoitteenaan olevan tukea asiakasta pääsemään kohti asiakkaan itselleen asettamaa tavoitetta. Onnistumista tuottaa asiakkaan osallisuuden vahvistuminen. Sosiaalityön tehtäväksi voi tällöin muodostua asiakkaan auttaminen erilaisia esteitä poistamalla ja nostamalla asiakkaalle esiin vaihtoehtoja sekä motivoimalla ja rohkaisemalla asiakasta omien voimavarojensa hyödyntämisessä ja tunnistamisessa. Edellä mainituissa aineisto-otteissa kuvattiin profession tavoitteena olevaa yksilön voimaantumista ja valtaistumista. Tämän lisäksi valtaistuminen (empowerment) on myös rakenteellisen sosiaalityön teoreettinen ja menetelmällinen perusta (Heinonen 2014, 49). Rakenteellista sosiaalityötä koskevia tutkimusotteita seuraavassa.

”Toki mä ymmärrän, että enemmän olis varmaan tilausta semmoiselle rakenteellisemmalle työlle. Ja, ja, niinku nostan hattua niille työntekijöille, jotka

sitä, niinku, jaksaa oman työnsä ohessa jotenki tehdä. [...] Kyllä mä sillä tavalla koen, että toki omassa työyhteisössä ja organisaatiossa on tärkeä, niinku, tavallaan, niinku, nostaa niitä epäkohtia esille ja viedä niitä esimerkiksi meillä johtoryhmään. Ja sitte, vaikka esittää, tai toivoo, että ne menis sieltä, vaikka sit seuraavaan johtoryhmään.”

(H5)

”Sosiaalityöntekijälle tarjotaan aika paljon semmoista roolia, että se on tällainen, niinku, linkki tuonne muuhun kunnan hallintoon päin tai vaikuttaja tai asianajajarooli. Mut mä en oikeen usko siihen, varsinki kun tulee Sote-maailma, jossa tämä sosiaalitoimi on askelen kauempana peruskunnasta vielä mitä se on nyt, kun vertaa siihen mitä oli silloin, ku oli kunnan sosiaalitoimet. [...] Niin kyllä se sitte pitäis olla joku meidän tavallaan niinku poliittinen luottamusmiesorganisaatio, siis esimerkiksi sen Soten sitte tällänen, joka vie sitä tietoa sitte kuntiin päin mitä halutaan, että.

(H1)

”Että tuota, yhteiskunta tekee omia päätöksiään Ne vaikuttaa ihmisiin, ne vaikuttaa elintasoon, ne vaikuttaa koko yhteiskunnan rakenteeseen – ne muutokset ja muut.”

(H6)

Rakenteellinen sosiaalityö nähtiin tutkimuksessa pääosin myönteisenä asiana, joskin tällöinkin omat vaikutusmahdollisuudet, ennen kaikkea omat voimavarat ja resurssit koettiin rajoittavan rakenteellisen aikuissosiaalityön tekemistä. Tutkimuksessa esiintyi myös kriittinen kanta, jossa painottui erityisesti yksittäisen työntekijän voimattomuus suhteessa ulkopuoliseen organisaatioon.

Onnistumisen kokemukset kolmella mandaatilla

Lopuksi esitän vielä tutkimusotteita palvelutarpeen arvioon liittyen. Palvelutarpeen arviointi on kirjattu sosiaalihuoltolakiin, jonka perusteella se lukeutuu valtion mandaatiksi

sosiaalityölle. Samalla siinä on kyse asiakkaan oikeudesta saada tarvitsemiaan palveluja, joka liittää sen asiakkaan mandaattiin. Sosiaalityön profession mandaattiin palvelutarpeen arvion voi puolestaan linkittää lähestymällä sitä lähtökohtana asiakkaan tilanteen selvittämiseksi sosiaalityön tietoperustan ja ammattieettisen käytäntöjen mukaisesti (Paavola, Rautajoki & Pohjola, 2019, 105).

”Et kyl se on sellasta niinku, mietin just sitä kun mä sitä asiakkaan palvelutarvearvio -lomaketta, joka on nyt sitte THL:n määrityksen mukaisesti. Yritin siinä, niinku, täyttää, niin tuota, kyllä niin moneen ois pitäny osata arvioida kaikki, miten Te-hallinnon aiemmat, mitä on ollu toimenpiteitä, arvioi miten ne on vaikuttanu ja arvioi siitä ja tästä. Että tuota, se ei oo sosiaalityössä mitenkään helppoa.”

(H5)

”[...] Että esimerkiksi on tällöinen palveluohjausyksikkö, missä tehdään kaikki palvelutarvearviot ja sieltä siirrytään asiakkuuteen sitten, jos asiakkuus jatkuu. Kokemuksia... mulla ei ole tietoa siitä, miten ne on toiminut, mutta siellä on varmaan aika paljon semmoista kysymysmerkkiä vielä.

(H1)

”Että tulee ilmoitus, me tehdään siihen se arviointi ja sitten pystytään aloittaa tai päättämään se sosiaalihuollon asiakkuus. Mutta siinä vaiheessa mun mielestä näkyy se, että mun mielestä meitä on liian vähän, että sitten kun se asiakkuus — kun päätetäänkin, et se jatkuu. Sitten sitä pitäis ryhtyä seuraamaan. [...] Mutta sitten kun asiakkaalle pitäis tehdä jotain pitempi kestoisia suunnitelmia, niitä pitäis seurata ja päivittää asiakassuunnitelmaa ja näin niin. Sitten se vähän niinkuin häviää, vähän niinkuin tuhka tuuleen se asiakas ja sitten huomaa – ’ai, nii, mulla on tuolla tuommonenkin akti, mä en oo varmaan kuukauteen kahteen ehtinyt edes sille soittaa’. Että siihen se jotenkin tyssä se hyvä rytmi sitten.”

(H8)

”Mut mä sanoisin — nämä nykymuotoiset palvelutarpeen arvioinnit, niin asiakkaalla täytyy olla aika hyvä lukutaito. Niistä ymmärtääkseen mitään.”.

(H7)

”[...] mutta se on minusta jäntevöittänyt, niinku, rakenteellistanu sitä työtä, että.”.

(H2)

”Palvelutarpeenarvio [...] se vois vielä, niinku, terävöityä, mutta vielä jotenkin tämä Kela-kuvio hämmentää tätä meidän toimintaa. Että kun olis se vapaus, että me voidaan mennä erilailla ihmisten luo ja jotenkin sitä aikaa olis siihen. Niin me varmaan paremmin se... voitais hallita... hallita sitte. [...] olis ehkä hyvä, että sitä pystyittäis vielä, niinku, kehittämään. Mutta ehkä se, niinku, tulee tässä vuosien saatossa.

(H3)

Sosiaalityöntekijät lähestyivät sosiaalihuoltolain mukaista palvelutarpeen arviota tutkimuksessa monin eri tavoin. Palvelutarpeen arvio liitettiin asiakaskirjaukseen ja dokumentointiin, se nähtiin menetelmänä ja toisaalta sitä mietittiin osana palvelurakennetta. Sosiaalityöntekijät kertoivat haasteesta ottaa lainmukaista palvelutarpeen arviota haltuun, vaikka samalla nähtiin, että sen avulla voitaisiin toteuttaa tavoitteellista, muutokseen tähtäävää ja asiakaslähtöistä aikuissosiaalityötä, joka vastaisi myös profession tietoperustaa. Useat, keskenään melko lähekkäin toteutetut suuret uudistukset saivat sosiaalityössä aikaan tunteen siitä, ettei työtä kykene hallitsemaan profession vaatimalla tavalla ja on vain hyväksyttävä, että asioiden haltuun ottaminen vie aikaa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Olen tässä tutkielmassa tarkastellut aikuissosiaalityöntekijöiden onnistumisen kokemuksia sekä niiden avulla esiin nostettavissa olevia sosiaalityön tavoitteita yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa sosiaalityötä ympäröivissä rakenteissa on tapahtunut suuria muutoksia.

Sosiaalityössä onnistumista ovat aiemmin tutkineet muun muassa Arja Jokinen (2014)

tutkiessaan aikuissosiaalityön onnistumisen tarinoita ja Aino-Ritala Koskinen (2005) tutkiessaan onnistumisia lastensuojelutyössä. Onnistumisen käsitteeseen Ritala-Koskien (2005) on viitannut toteamalla, ettei asiakkaiden tilannetta voi eettisistä syistä ylipäättään edes tarkastella onnistumisina tai epäonnistumisina ja hän puhuukin tutkimuksessaan mieluummin tapahtuneesta muutoksesta kohti parempaa ja vakaampaa elämäntilannetta. Ritala-Koskisen (2005, 103—124) mukaan lastensuojelun onnistumiset näyttäisivät pohjimmiltaan olevan tavallisuuden saavuttamista. Jokinen (2014) pitää onnistumisen käsitettä moniulotteisena ja hämäränä. Jokisen (2014, 197—214) mukaan onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat sosiaalityöntekijän toiminta, työntekijän ja asiakkaan välinen suhde sekä vuorovaikutus, hyvin toimiva palvelujärjestelmä ja viranomaisten välinen yhteistyö. Näitä tuloksia on paikannettavissa myös omasta tutkielmastani.

Tutkielmassani tarkastelin sosiaalityöntekijöiden kokemuksia Silvia Staub-Bernasconin (2012) sosiaalityön kolmen mandaatin (engl. Triple Mandate of Social Work) jaottelun avulla, jonka mukaan sosiaalityön tavoitteita määrittävät ensimmäisenä mandaattina asiakkaan tarpeet, toisena mandaattina valtion sosiaalityölle delegeimat tavoitteet ja tehtävät sekä kolmantena mandaattina sosiaalityön oma profession liittyvä tutkittu tieto, teoreettinen perusta ja etiikka. Sosiaalityöntekijöiden onnistumisen kokemuksissa oli läsnä kaikki kolme mandaattia. Tilanteisiin voi vaihdellen liittyen myös useampi mandaatti samanaikaisesti. Onnistumista tarkastelin Pauli Niemelän (2016) sosiaalityöhön soveltaman, alkujaan Georg Henrik von Wrightin kehittämän, käytännöllisen välttämättömyyden päättelysäännön avulla.

Tutkielmassani asiakkaiden tarpeet ilmenivät keskenään hyvin erilaisina ja sosiaalityöntekijät kokivat onnistumista voidessaan vastata näihin tarpeisiin. Vuorovaikutuksen rooli onnistumisen kokemuksessa tuli tutkimuksessa esiin ja onnistuneen kohtaamisen nähtiin olevan merkityksellinen tekijä myös muissa aikuissosiaalityön tavoitteissa onnistumiselle. Arvokkaaseen asiakaskohtaamiseen sisältyy, ettei tilanteeseen liity tiedostamattomia latautuneita odotuksia ja kulttuurisia normeja. Ammattietiikka edellyttää työntekijään kiinnittämään huomiota siihen onko toiminta stereotyyppisiä kulttuurisia merkityksiä ja normeja ylläpitävää vai niitä purkavaa.

Tutkielmani mukaan Kela-siirto vaikutti profession omaan määräysvaltaan sitä

heikentävästi, sillä sosiaalityön asianajotehtävä vahvistui ja oli ajankäytöllisesti aikaisempaa merkittävämmässä roolissa. Tällöin sosiaalityöntekijöiden valta määrittää omaa työtään väheni sekä ajankäytöllisesti että sisällöllisesti. Tutkielmani mukaan samalaisia kokemuksia ilmeni myös suhteessa muihin viranomaisiin, joskaan ei läheskään yhtä merkittävässä määrin. Tutkimustulosten valossa uusliberalististen ajatusten vahvistumisella on merkitys sosiaalityön paikantumiseen yhteiskuntarakenteissa siten, että aikuissosiaalityölle jää yhä enenevämmiin vastuu niistä kansalaisista, jotka eivät selviä yhteiskunnan asettamasta vastuullisen kansalaisen vaatimuksesta

Myös aikuissosiaalityöntekijöiden yhteistyökumppaneiden odotukset pyrkivät tutkielmani mukaan määrittämään aikuissosiaalityön tehtävää ja paikkaa, ollen esteenä aikuissosiaalityössä onnistumiselle

Kaiken kaikkiaan tutkielman tulokset osoittivat, että yhteiskuntarakenteissa tapahtuvat muutokset muuttavat olennaisella tavalla aikuissosiaalityön toimintaympäristöä, jolloin sen tulisikin ottaa oma paikkansa muutoksen määrittelijänä rakenteellisen sosiaalityön keinoin.

Edellä olen kuvannut sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin aikuissosiaalityössä vastaten näin ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Toinen tutkimuskysymykseni on: Miten onnistumisen kokemukset ovat yhteydessä sosiaalityön tehtävään ja paikkoihin?

Tutkimustulokseni osoittivat, että onnistumisen kokemusten syntymistä voi kuvata käytännöllisen välttämättömyyden päättelyn keinoin. Käytännöllisen välttämättömyyden päätelmässä huomio kiinnittyy päätelmän kaikkiin kolmeen vaiheeseen, jotka ovat: *Tavoite — tieto — työ*. Päättelyyn ryhdyttäessä on välittömästi vastassa työntekijän eettisten lähtökohtien arviointi, sillä päättely edellyttää ammattilaisella olevan pyrkimys hyvää edistävään päämäärään. Seuraavaksi huomio kiinnittyy keinoihin ja menetelmiin. Sosiaalityön osalta se tarkoittaa ammattilaisen nojautumista oman professionsa tietoperustaan. On olennaista huomata, että myös tietoperustalla on omat vankat siteensä etiikkaan. (Niemelä 96—102, 2016.)

Tämän tutkielman valossa aikuissosiaalityön näyttää paikantuvan muuttuviin yhteiskuntarakenteisiin, ei niiden reunamille vaan niiden osaksi ja niiden sisään. Muuttuvilla

yhteiskuntarakenteilla on suoria vaikutuksia aikuissosiaalityöhön ja sille asetettuihin tavoitteisiin. Tutkimustulosteni perusteella vaikuttaa siltä, että päivittäisessä sosiaalityössä mandaatit näyttäytyvät päällekkäisinä, jolloin työntekijän on paikannettava sosiaalityön ensisijaiset tavoitteet vaihdellen niiden väliltä. Valtion mandaatti näyttäisi olevan usein ristiriidassa profession oman mandaatin kanssa.

Pohjola, Kemppainen, Niskala & Peronius (2019, 14) toteavat sosiaalityön vahvuuksina muuttuvassa yhteiskunnassa olevan muun muassa eettisen vastuun, yhteiskuntatieteellisen osaamisperustan, ihmisten elämäntilanteiden asiantuntijuuden sekä yhteistyö- ja kumppanuussuhteet. Tutkimustulosteni mukaan profession oman mandaatin vahvistaminen edellyttäisi myös rakenteellista aikuissosiaalityötä, jossa edellä kuvatut vahvuudet ovat merkittävässä roolissa. Silvia Staub-Bernasconin (2012) mukaan sosiaalityön tulee luottaa professionsa omaan mandaattiin sen tutkittu tietoon, teoreettiseen perusta ja etiikkaan, sillä se antaa oikeutuksen puuttua yhteiskunnassa vallitseviin epäkohtiin.

9 LÄHTEET

Arki, arvot, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet (2017) Helsinki: Talentia.
<http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>. Viitattu 6.11.2019.

Euroopan ihmisoikeussopimus (63/1999)
<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>. Viitattu 10.11.2019.

Heinonen, J. (2014) Rakenteellinen sosiaalityö muutoksessa ja muuttajana. Teoksessa Anneli Pohjola, Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.): Rakenteellinen sosiaalityö. Kuopio: UNIPress, 34—59.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press / Gaudeamus.

International Federation of Social Workers (2014) Global Definition of the Social Work Profession.
<https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>. Viitattu 6.11.2019.

Jokinen Arja & Juhila, Kirsi & Raitakari, Suvi (2003) Sosiaalityötä ”menestystarinoiden” tuolla puolen? Teoksessa Mirja Satka & Anneli Pohjola & Marketta Rajavaara (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Jyväskylä: Minerva Kustannus, 149—170.

Jokinen, Arja (2008) Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.): Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino

Jokinen, Arja (2014) Onnistumisen tarinoita aikuissosiaalityössä. Teoksessa Riitta Haverinen, Marjo Kuronen ja Tarja Pösö (toim.) Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino, 196—218.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (2008) Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino, 282—289.

Kananoja, Aulikki (2007) Sosiaalityön asiakastyö, menetelmät ja orientaatiot. Teoksessa Aulikki Kananoja, Martti Lähteinen, Pirjo Marjamäki, Kristiina Laiho, Pirjo Sarvimäki, Pekka Karjalainen & Marjaana Seppänen: Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 98—188.

Koppa (2009) Jyväskylän yliopiston internet-sivusto.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/ongelmanasettelu/ilmiön-kuvaaminen-ymparistossaan>

Kotiranta, Tuija (2008) Aktivoinnin paradoksit. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing

House, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä studies in education, psychology and research 335.

Kukkola, J. (2018) Kokemuksen tutkimuksen metatiede: kokemuksen käsitteen käytön ja kokemuksen ehtojen tutkimus. Teoksessa Jarkko Toikkanen & Ira A. Virtanen (toim.): Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö. Rovaniemi: Lapland University Press, 41—63.

Kuusisto, K. & Ekqvist, E. (2016) Aikuissosiaalityön asiakkaiden kokemus asiakkuuden vaikutuksesta elämäntilanteen muutokseen. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2016):6. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 655—669.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131584/YP1606_Kuusisto%26Ekqvist.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Viitattu 6.11.2019.

Laitinen, M. & Kempainen, T. (2010) Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 138—177.

Mänttari-van der Kuip, Maija (2015) Work-Related Well-Being among Finnish Frontline Social Workers in an Age of Austerity. *Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä studies in education, psychology and research* 524.

Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.) (2009) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Niemelä, P. (2011) Sosiaalityö hyvinvointieteen toteuttajana. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.): *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Jyväskylä: Gaudeamus Helsinki University Press, 96—107.

Niemelä, P. (2016) Hyvinvoinnin edistäminen sosiaalityön eetoksena. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.): *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 13—43.

Närhi, K. & Matthies, A. (2001) What is the ecological (self-)consciousness of social work? Perspectives on the relationship between social work and ecology. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Kati Närhi. & Dave Ward (toim.): *Eco-social Approach in Social Work*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 16—53.

Närhi, K., Kokkonen, T., & Matthies, A.-L. (2015). Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 22(3).
<https://journal.fi/janus/article/view/51212>. Viitattu 6.11.2019.

Paavola, J. & Rautajoki, A. & Pohjola, A. (2019) Palvelurakenteiden muutoksessa määrityvä aikuissosiaalityö. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kempainen, Asta Niskala & Nina Peronius (toim.): *Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino, 81—107.

Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin (toim.) (2011) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Raitakari, Suvi & Juhila, Kirsi (2011) *Moraalinen järjestys ja aikuisuuden odotukset ammatillisessa vuorovaikutuksessa: esimerkkinä mielenterveyskuntoutus*. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.): *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 189—214.

Rantasalmi, Soile (2008) *Aikuissosiaalityön suunnitelmallisuus – kehittämistyön suuntaviivoja*. Teoksessa Kari Huotari & Johanna Hurtig (toim.): *Sosiaalityötä monitoroimassa*. Helsinki: Helsinki University Press / Palmenia.

Raunio, Kyösti (2009) *Olellainen sosiaalityössä*. Helsinki: Helsinki University Press / Gaudeamus.

Ritala-Koskinen, Aino (2005) *Onnistumisia lastensuojelussa*. Teoksessa Mirja Satka, Anneli Pohjola & Marketta Rajavaara (toim.) *Sosiaalityö ja vaikuttaminen*. Jyväskylä: Minerva Kustannus, 103—124.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) (2005) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.

Roivainen, Irene (2008) *Yhteisölähtöisen otteen paikka aikuissosiaalityössä*. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.): *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 253—281

Seppänen, Marjaana (2017) *Gerontologinen sosiaalityö*. Teoksessa Aulikki Kananoja & Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.): *Sosiaalityön käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma Oy, 260—269.

Sipilä, Anita (2011) *Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet - tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä*. Kuopio: Kopijyvä, Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosnet yliopistoverkosto. *Sosiaalityön kansainvälisen määritelmän suomennos 2014*. <https://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Peruskoulutus/Sosiaalityon-maarittely/Kv-maaritelma>. Viitattu 6.11.2019.

Staub-Bernasconi, S. (2012). *Human rights and their relevance for theory and practice*. Teoksessa Lynne Healy & Rosemary Link (toim.): *Handbook of international social work. Human rights, development, and the global profession*. Oxford: Oxford University Press, 30—37.

Staub-Bernasconi, S. (2014) Transcending disciplinary, professional and national borders in social work education. Teoksessa Carolyn Noble & Helle Strauss & Brian Littlechild (toim.): Global social work. Crossing borders, blurring boundaries. Sydney: Sydney University Press, 27—40.

<https://www.jstor.org/stable/j.ctv1fxm2q.6>. Viitattu 7.11.2019.

Taina, Jaana & Kotiranta, Tuija: Sosiaalityötä ja toimeentulotukea – aikuissosiaalityö paikkaansa hakemassa. Teoksessa Riitta Haverinen, Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim.): Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino, 2014, 179—195.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Sosiaalihuollon palvelutehtävät ja sosiaalipalvelut. <https://thl.fi/fi/web/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/kanta-palvelut/sosiaalihuollon-kanta-palvelut/palvelutuotannon-toiminnalliset-maarittelyt/sosiaalihuollon-palvelutehtavat-ja-sosiaalipalvelut>. Viitattu 6.11.2019

Turtiainen, Kati (2014) Kunnioittamisesta sosiaalihuollossa — esimerkkinä pakolaisten parissa tehtävä työ. . Teoksessa Riitta Haverinen, Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim.): Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino, 2014, 62—79.

Viitasalo, Katri (2018) Äitien pyrkimykset ja toimintamahdollisuuksien valikko: käsitteellinen tutkimus äitien taloudellisista toimintamahdollisuuksista. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä studies in education, psychology and social research 606.

Universal Declaration of Human Rights. Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmisoikeuksien julistus 10.12.1948.

<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>. Viitattu 10.11.2019.

LIITTEET

Liite 1: Haastattelurunko

Taustatiedot

- Haastateltavan nimi, työpaikka (ja työtehtävä).
- Koulutus, työpaikat, uran pituus.
- Miten olet päätynyt aikuissosiaalityöntekijäksi?
- Kuinka kauan olet työskennellyt aikuissosiaalityössä (erityisalueet)?

Onnistuminen aikuissosiaalityössä

- Tyypillinen työpäivä/työviikko.
- Kokemuksiasi onnistumisesta aikuissosiaalityössä (esimerkiksi viimeisin tai mieleenpainuvin).
- Miten miellät onnistumisen sosiaalityössä? Mitä mielestäsi on onnistuminen aikuissosiaalityössä?
- Onnistumisen osatekijät, mikä edesauttaa ja/tai mikä vaikeuttaa työssä onnistumista?
- Resurssit, lainsäädäntö (uusi sosiaalihuoltolaki, Kela –uudistus, monialainen yhteispalvelu), työyhteisö, esimiehet, verkostot, asiakkaat, eettisyys, työntekijä yksilönä.
- Tavoitteet aikuissosiaalityössä.
- Mahdollisuudet tehdä asiakaslähtöistä sosiaalityötä.
- Missä sosiaalityö on vahvoilla, missä sen toteuttaminen on hankalaa?
- Mikä vaikuttaa työssäjaksamiseen?
- Mikä saa jatkamaan työssä?

Aikuissosiaalityön erityispiirteet

- Miksi tehdään? Miten tehdään? Mikä aikuissosiaalityössä on olennaista/keskeistä?
- Kehittämisehdotuksia.